

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი
ხელნაწერის უფლებით

მარიამ კორინთელი

ქალაქი თანამედროვე ქართულ პროზაში

სპეციალობა - ლიტერატურათმცოდნეობა

ანოტაცია

(ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად)

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ასოცირებული პროფესორი ინგა შამილიშვილი

ბათუმი

2020

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ინგა შამილიშვილი - ასოცირებული პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

შემფასებლები:

1. **ცირა ბარბაქაძე** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტი GAU;
2. **შორენა მახაჭაძე** - პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
3. **მალხაზ ჩოხარაძე** - პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მისამართი: ბათუმი 6010, ნინოშვილის/რუსთაველის ქ. 35/32

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო

სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე

(www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,

შესავალი

თანამედროვე ქართული ლიტერატურული პროცესები ძალიან ცოცხალი და მოძრავია. გვყავს უამრავი შესანიშნავი ავტორი, რომელმაც მკითხველთა დიდი სიყვარული დაიმსახურა სამშობლოში და ფრანკფურტის 2018 წლის ფესტივალზე საქართველოს საპატიო სტუმრის სტატუსის შემდეგ - უკვე ევროპაშიც. თანამედროვე ქართული პოეზია და პროზა აქტიურად ითარგმნება სხვადასხვა ენაზე, მაგრამ ქართველი მკვლევრებისა და ლიტერატურის კრიტიკოსებისთვის უახლესი ტექსტები ჯერჯერობით შედარებით ნაკლებად საინტერესოა. ამ თვალსაზრისით, თანამედროვე ქართული პროზა გამოსაკვლევად ნამდვილი საბადოა. ჩვენი კვლევა ეძღვნება ქალაქებს 21-ე საუკუნის ქართულ პროზაში.

მხატვრული ნაწარმოების სამოქმედო არეალს, სივრცეს, რომელშიც პერსონაჟები მოქმედებენ და სიუჟეტი ვითარდება, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ნაწარმოებისთვის. „არქიტექტურის მიერ შემოთავაზებული შესაძლებლობები: გასვლა, შესვლა, შეჩერება, კიბეზე ასვლა, დაჯდომა, ფანჯრიდან გახედვა, დაყრდნობა და ა.შ. მხოლოდ მათ ფუნქციებში კი არ მდგომარეობს, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, მათ იმ მნიშვნელობაზე მიგვითითებს, რომლებიც გარკვეული მოქმედებისკენ გვიბიძგებენ.“ (ეკო, 1992:207) ზოგჯერ ისეც ხდება, რომ სივრცეები პერსონაჟებადაც კი გვევლინებიან. გარდა ქალაქების ცხოვრების ლიტერატურულ პრიზმაში გამოტარებისა, ისტორიული თვალსაზრისითაც საინტერესო დასაკვირვებელია სამოქმედო სივრცეთა, ქალაქების სახეთა ცვლა მხატვრულ ლიტერატურაში, რადგან ამ ცვლილებების პროცესზე დაკვირვება მრავალფეროვანი ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა. ისტორიული ასპექტების გათვალისწინებით, ეს ქვეყნის განვითარებაა, რადგან ურბანული გარემო პირდაპირ კავშირშია ლიტერატურის განვითარებასთან, რაც მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიამაც დაადასტურა.

თუკი ამოვალთ იმ მოცემულობიდან, რომ ქალაქი არ არის მხოლოდ მატერია, და, მატერიის გარდა, მისი არსი მდგომარეობს იმ გავლენებში, რომელსაც იგი ახდენს

ისტორიულ რეალობაზე, სოციალურ მოცემულობაზე, სახელმწიფოს კურსსა და ინდივიდთა ცხოვრებაზე, მაშინ შეიძლება, ლიტერატურული ნაწარმოებებიც ამ გავლენებთან მიმართებაში განვიხილოთ.

თანამედროვე ქართველ პროზაიკოსთა შემოქმედებაში ქალაქი ცოცხალი ორგანიზმია: სახეს იცვლის, ვითარდება, გავლენას ახდენს, მისი ძალაუფლება ხან იზრდება, ხან სუსტდება. ზოგჯერ ეს ქალაქები გამოგონილია, ზოგჯერ - რეალურად არსებული, ძირითადად - დედაქალაქი, თუმცა ხანდახან მწერლები სამოქმედო არეალად პატარა პროვინციულ ქალაქებს ირჩევენ, მაგალითად, ცოტნე ცხვედიანი, რომელმაც იმ ქალაქების მცხოვრებლების ხმა გააჟღერა ქართულ ლიტერატურაში, რომლებსაც თანამედროვე ავტორები ნაკლებად მიმზიდველად მიიჩნევენ ხოლმე, მაგალითად, ბაღდათი, ტყიბული... 2000-იანების დასაწყისში ხშირად სამოქმედო არეალად ევროპული ქალაქები გვხვდება, რაც შეიძლება მძიმე რეალობიდან გაქცევის არაცნობიერ სურვილად იქნას გაგებული.

თანამედროვე ქართველი ავტორების შემოქმედებაში ბოლო ოცწლეულში ხშირად ვხვდებით ურბანული რომანებსა და მოთხრობებს - ნაწარმოებებს, რომელთა მხატვრული სივრცე - ქალაქი - უბრალოდ ფონი კი არ არის, არამედ, ფაქტობრივად, მთავარ პერსონაჟად გვევლინება. ჩვენი ნაშრომი იკვლევს თანამედროვე ქართული ქალაქების ქრონოტოპს 21-ე საუკუნის ქართველ ავტორთა შემოქმედებაში, ქალაქის არქექტიპისა და ხელოვნების ნაწარმოების მიმართებას, მხატვრულ ურბანისტიკას.

მხატვრული ნაწარმოების სამოქმედო არეალს, სივრცეს, რომელშიც პერსონაჟები მოქმედებენ და სიუჟეტი ვითარდება, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ნაწარმოებისთვის. მხატვრული სივრცე არის სამყაროს მოდელი, რომელიც წარმოდგენილია მხატვრულ ლიტერატურულ ტექსტში; არეალი, რომელშიც ვითარდება მოქმედება.

მეოცე საუკუნეში სამოქმედო სივრცე მიიჩნეოდა სხვადასხვა ლიტერატურული სფეროს, მათ შორის, ნარატოლოგიის ნაწილად. ეს მიდგომა შეიცვალა მეოცე საუკუნის

ბოლო ათწლეულში, როდესაც სივრცე ჩაითვალა დამოუკიდებელ და უნიკალურ ერთეულად, ნაშრომის სემანტიკურ ცენტრად, და ისეთი მნიშვნელობა მიენიჭა, რომ მოქმედების დროისა და პერსონაჟთა კონცეფცია სივრცის კონცეფციის დაკონკრეტებად, დეტალიზაციად ჩაითვალა.

ქალაქი მხატვრულ ლიტერატურაში არ არის მხოლოდ მატერია, მისი არსი მდგომარეობს იმ გავლენებში, რომელთაც იგი ახდენს პერსონაჟთა ჩამოყალიბებაზე, მათი ცხოვრების გზის, ქმედებებისა და მოტივების განსაზღვრაზე. თანამედროვე ქართველ ავტორთა შემოქმედებაში ქალაქი ცოცხალი ორგანიზმია და ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკურ-კულტურული ცხოვრების კვალდაკვალ იცვლის სახეს. სამოქმედო არეალად ქართველი მწერლები, ძირითადად, დედაქალაქს ირჩევენ, თუმცა არიან ავტორებიც, რომლებმაც მხატვრულ სივრცედ რეგიონები აირჩიეს. დედაქალაქსა და რეგიონებში მცხოვრები პერსონაჟების პრობლემატიკა, მათი სახეები რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისგან და ტერიტორიული ნიშნით ერთიანდება. თუკი დედაქალაქის მცხოვრებ პერსონაჟს თანამედროვე ტექნოლოგიური და კონსუმერული ეპოქა, იდენტობის კრიზისი, გაუცხოება და ეგზისტენციალური პრობლემები აწუხებს, ქართველი რეგიონელი პერსონაჟი ცდილობს, თავი ფიზიკურად გადაირჩინოს და უიმედობას, „ვეებერთელა მოწყენილობას“ და აპათიას გაუმკლავდეს. წინამდებარე ნაშრომში განვიხილავთ ამ ორი ტიპის სამოქმედო სივრცეს შორის მსგავსებასა და განსხვავებას, ჩავუღრმავდებით პროვინციული ქალაქების ქრონოტოპს თანამედროვე ქართველ პროზაიკოსებთან, განვსაზღვრავთ სივრცითი პრობლემატიკისა და რეალური, ისტორიული პროცესების მიმართებას, მათი შეხებისა და აცდენის წერტილებს, ასევე დავადგენთ მიზეზებს, თუ რამ გამოიწვია უსაფრთხო სივრცისა და „სახლის“ განცდის დაკარგვა თანამედროვე ურბანულ გარემოში და რა სოციალურ-კულტურულმა მოვლენებმა განაპირობა ძველი თბილისის გარომანტიზება და იდეალიზაცია.

ნაშრომის მიზანია თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში ქალაქის, როგორც მხატვრული სივრცის, შესწავლა, ქალაქის ადგილის განსაზღვრა 21-ე საუკუნის

ქართულ პროზაულ ტექსტებში, ქალაქის ზეგავლენის გამოკვლევა ავტორთა სტილზე, ნარატივზე, პერსონაჟთა მოტივებზე, ენაზე; დადგენა, რამდენად მოახდინა ზეგავლენა უახლესმა წარსულმა ქალაქის ასახვაზე ქართველ ავტორთა შემოქმედებაში, როგორი მიმართებაა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ ქალაქების რეალობასა და მხატვრულ ტექსტებს შორის.

ნაშრომის **ამოცანაა**, დადგინდეს, რამდენად დიდი ადგილი უჭირავს ურბანულ სივრცეებს თანამედროვე ქართულ ტექსტებში, როდიდან და როგორ მოხდა ქართველ ავტორთა მიერ ქალაქის ათვისება, როგორია მათი მხატვრული სივრცეები; ნაშრომის ამოცანაა, ასევე, დადგინდეს, როგორი სახე აქვს ქართულ ურბანულ რომანს და თუ არსებობს ზოგადად ეს ცნება, მისი კლასიკური გაგებით; როდიდან შეიძლება ჩავთვალოთ, რომ ქართულ მწერლობაში გაჩნდა ურბანული რომანის სხვადასხვა სახე; ზოგადი კულტურულ-ისტორიული კონტექსტის დადგენით რა ადგილი შეიძლება მივანიჭოთ თანამედროვე ქართულ პროზაში აღწერილ მხატვრულ სივრცეს გლობალურ ოჯახში.

ნაშრომის **სიახლე** - 21-ე საუკუნის ქართული პროზა ცდილობს, მსოფლიო ლიტერატურულ სივრცეში თავისი ადგილი დაიმკვიდროს. მომდევნო ნაწარმოებების დახვეწისთვის და მეტი ღირებული ნაშრომის შექმნისთვის აუცილებელია, არსებობდეს გარკვეული თეორიული საფუძვლები - კრიტიკა, კვლევები - რაც კარგ ნიადაგს შეუქმნის როგორც ავტორებს, ასევე მკითხველებს, ნაწარმოებთა სიღრმისეული გაანალიზებისა და „გადარჩევისთვის“. თანამედროვე მკვლევრების ფოკუსში ნაკლებად ექცევა ხოლმე 21-ე საუკუნის ქართული პროზა, ჩვენი ნაშრომი კი ამ ცარიელი ადგილის ამოვსების საფუძვლიანი მცდელობაა. ლიტერატურული ქალაქების კვლევა ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ დამუშავებული მიმართულებაა მსოფლიო ლიტერატურათმცოდნეობაში. ქალაქის, როგორც მხატვრული სივრცის რაობის განსაზღვრას ნაშრომები მიუძღვნეს ისეთმა თეორეტიკოსებმა, როგორებიც არიან უმბერტო ეკო, მიხეილ ბახტინი და იური ლოტმანი. არსებობს რამდენიმე ქართული სტატია, რომელიც მხატვრული ქალაქის მნიშვნელობასა და რაობას

იკვლევს, ასევე გვაქვს ფილოსოფიური ურბანისტიკის სახელმძღვანელო და სტატიები, თუმცა თემატიკის სისტემატიზაცია და ქალაქის, როგორც მხატვრული სივრცის ანალიზი პირველია. ქართულ ენაზე აქამდე არც ერთი მოცულობითი ნაშრომი არ შექმნილა, რომელიც ურბანიზმისა და ლიტერატურის ურთერთმომართებას გამოიკვლევდა.

ნაშრომის თეორიული ღირებულება: აღნიშნული კვლევისთვის დამუშავებული ლიტერატურის მოცულობა და თარგმნა ზრდის ნაშრომის პრაქტიკულ ღირებულებას. სამეცნიერო ლიტერატურის დამუშავების, ანალიზისა და სინთეზის საფუძველზე ქალაქის ადგილის განსაზღვრა თანამედროვე ქართულ პროზაში, მხატვრული სივრცის გამოკვლევა, მხატვრული სივრცისა და უახლესი ისტორიის ურთერთმომართებისა და ურთიერთქმედების დადგენა.

ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება: ნაშრომის მიზნებისთვის ჩვენ მიერ ითარგმნა და დამუშავდა საკმაოდ დიდი მოცულობის უცხოური ლიტერატურა, რომელიც ქართულ ენაზე არ არის ხელმისაწვდომი. თანამედროვე პროზის ანალიზით შეიქმნა გარკვეული თეორიული საფუძველი, რაც შეიძლება ლიტერატურის სწავლების დროს იქნას გამოყენებული. ნაშრომს პრაქტიკული მნიშვნელობა ექნება ლიტერატურის მკვლევარებისთვის, ასევე ისტორიკოსების, სოციოლოგებისა და ფილოსოფოსებისთვის, სტუდენტებისთვის, დაინტერესებული მკითხველისთვის. ნაშრომის მიზნებისთვის დამუშავდა და გაანალიზდა თხუთმეტამდე თანამედროვე ქართველი ავტორის პროზაული ტექსტი, რამაც მათი შემდგომი კვლევისა და სწავლებისთვის ნოყიერი ნიადაგი მოამზადა.

ზოგადი მეთოდოლოგია - ნაშრომის მიზნებისთვის გამოყენებულია ანალიზის, სინთეზის, შედარებისა და ინტერტექსტუალური მეთოდები.

ნაშრომის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს თეორეტიკოსთა შრომები და სამეცნიერო სტატიები: ი. ლოტმანი, მ. ბახტინი, უ. ეკო, ჯ. რობინსონი, ა.უხტომსკი, რ. ლეჰანი, მ. ფუკო, ვ. ბენიამინი, ლ. ცაგარელი, ბ. წიფურია, თ. პაიჭაძე, ქ. ჯიშიაშვილი,

ქ. ბეზარაშვილი, ი. რატიანი, ლ. ავალიანი, ზ. შათირიშვილი, გ. ლომიძე, ზ. ქარუმიძე, გ. ლობჯანიძე, დ. ქარდავა, გ. ზედანია, შ. მახაჭაძე, გ. თევზაძე, ლ. ზაქარაძე, დ. ანდრიაძე და სხვ.

ნაშრომის **სტრუქტურა** განაპირობა ჩვენმა მიზნებმა და ამოცანებმა. ნაშრომი შედგება **შესავლის, 7 თავის, დასკვნისა და ბიბლიოგრაფიისგან**. ნაშრომი კომპიუტერულად ნაბეჭდი 152 გვერდია.

შესავალში მიმოვიხილავთ ნაშრომის ფაბულას, განსახილველი თემის მნიშვნელობასა და ნაშრომის თეორიულ საფუძვლებს.

პირველი თავი - ქალაქი, როგორც მხატვრული სივრცე. ამ თავში მ. ბახტინის თეორიის მიხედვით განხილულია ქრონოტოპის დეფინიცია და სახეები, ქრონოტოპის ცნების მნიშვნელობა ჩვენი ნაშრომისთვის; ქალაქი და ლიტერატურა რიჩარდ ლეჰანის თეორიის მიხედვით - რა მნიშვნელობა აქვს ქალაქის ფენომენს მხატვრული ლიტერატურისთვის, არა როგორც გეოგრაფიულ ერთეულს, არამედ სემიოტიკურ სივრცეს; მხატვრული სივრცის გააზრება უმბერტო ეკოსა და იური ლოტმანის ნაშრომების მიხედვით; მხატვრული სივრცის მოდელირებას, სივრცეს სემიოტიკურ პრიზმაში და მხატვრული და რეალური სივრცეების ურთიერთმიმართება; ქალაქის ტექსტუალური წაკითხვის თეორიას ვალტერ ბენიამინის მიხედვით; ურბანული რომანი, როგორც ჟანრი; თბილისი, როგორც უმთავრესი მხატვრული სივრცე თანამედროვე ქართველი ავტორებისთვის.

მეორე თავში - ურბანული რომანის ალფა და ომეგა - გამოკვლეული გვაქვს ქართული ურბანული რომანის აღზევების პერიოდი და 21-ე საუკუნის ურბანული რომანის ერთ-ერთი პირველი და ბოლო ნიმუშები, ზურაბ ქარუმიძის პოსტმოდერნისტული რომანი „**ღვინომუქი ზღვა**“ და არჩილ ქიქოძის 2016 წელს გამოცემული უმნიშვნელოვანესი ურბანული რომანი, „**სამხრეთული სპილო**“. მიმოვიხილავთ ქართული ურბანული რომანების საერთო ღერძს - მიტინგის ქრონოტოპს.

ნაშრომის მესამე თავი 21-ე საუკუნის ქართული პროზის გამოგონილ ქალაქს - აკა მორჩილაძის „სანტა ესპერანსას“ და სანტა-სიტის ეთმობა.

მეოთხე თავში, რომლის სახელწოდებაცაა „ტფილისი“, ვიკვლევთ მიზეზებს, რამ განაპირობა ძველი თბილისის იდეალიზება თანამედროვე მწერლებში. ამ თავში ვადარებთ ძველ თბილისზე დაწერილ ორ რომანს, რომელთაც ერთი თემა - დაგნი იუელის მკვლელობა - აერთიანებთ. ეს რომანებია ზურაბ ქარუმიძის „დაგნი, ანუ სიყვარულის აღაპი“ და ლაშა იმედაშვილის „სამი მკვლელობა ძველ თბილისში“. უმნიშვნელოვანესი თანამედროვე ნაწარმოები, რომელშიც ძველი თბილისია აღწერილი - აკა მორჩილაძის „მადათოვის“ ტრილოგია - ვირტუალური ქალაქების თავშია განხილული.

მეხუთე თავში მიმოვიხილავთ ვირტუალურ ქალაქს ოთხი ნაწარმოების - გურამ მაცხოვნაშვილის „გლდანის“, ზურაბ ჯიშკარიანის „საღეჭი განთიადების“, დათო სამნიაშვილის „მე ოქსიმორონისა“ და აკა მორჩილაძის „მადათოვის ტრილოგიის“ მაგალითზე.

მეექვსე თავი პროვინციულ ქალაქებს იკვლევს ორი მწერლის - ცოტნე ცხვედიანისა და აკა მორჩილაძის ნაწარმოებების მაგალითზე და სამი ქვეთავისაგან შედგება, ესენია: „ქალაქი და წმინდანები“, რომელიც მოიცავს ტყიბულს, ზესტაფონს, სოხუმსა და ხაშურს; „მაიაკოვსკის თეატრი“ - ბაღდათი; „კუპიდონი კრემლის კედელთან“ - ქუთაისი

მეშვიდე თავი ეხება ევროპულ ქალაქებს თანამედროვე ქართულ პროზაში და წარმოადგენს ერთ ქალაქზე შექმნილ ორ ნაწარმოებს: ნესტან კვინიკაძის „ისპაჰანის ბულბულებსა“ და დათო ტურაშვილის „სხვა ამსტერდამს“.

ნაშრომის ბოლოს დასკვნის სახით წარმოდგენილია კვლევის ზოგადი შეჯამება და მიღებული შედეგები.

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

ნაშრომის პირველ თავში, „ქალაქი, როგორც მხატვრული სივრცე“, პირველ საკითხად დამუშავებულია ქრონოტოპის - ლიტერატურული დრო-სივრცითი მიმართებების ცნება მიხაილ ბახტინის მიხედვით. განვილიხეთ ქრონოტოპის სახეები: შეხვედრა, გზა, სალონი, ციხესიმაგრე, პროვინცია.დროისა და სივრცის გადაკვეთის მაგალითი, ქრონოტოპის ფორმა, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ჩვენი ნაშრომისთვის, არის პროვინციული ქალაქი. ეს არის ბახტინის მიერ შემოღებული პროვინციული ქალაქის ქრონოტოპი. ფლობერის „მადამ ბოვარიში“ მოქმედების ადგილად გვევლინება „პროვინციული ქალაქი“, მეშჩანური დასახლება, მისი მყრალი ყოფიერებით - XIX საუკუნის რომანული ამბების საყოვალთაოდ გავრცელებული ადგილი (ფლობერამდეც და მას შემდეგაც). ქალაქის ამ ტიპს აქვს რამდენიმე კატეგორია და მათ შორის ძალიან მნიშვნელოვანი - იდილიური (რეგიონალისტებთან). აქ ჩვენ შევხებით მხოლოდ ფლობერისეულ სახესხვაობას, რომელიც მიხაილ ბახტინმა დაამუშავა. სწორედ ფლობერის შემოქმედება და კერძოდ, „მადამ ბოვარი“ მოჰყავს მას პროვინციული ქალაქის ქრონოტოპის ნიმუშად. „ასეთი პატარა ქალაქი არის დროის ციკლური ყოფის ადგილი. აქ არ გვხვდება ამბები და მოვლენები არამედ განმეორებითი „ყოფიერება“. აქ დროს არ გააჩნია თანმიმდევრული ისტორიული მდინარება, ის მდორედ მიედინება ვიწრო წრეებზე. დღის წრე, კვირის წრე, თვის, მთელი ცხოვრების წრე. დღე არასდროსაა დღე, წელიწადიც არაა წელიწადი და ცხოვრება არაა ცხოვრება. დღიდან დღემდე მეორდება ერთი და იგივე ყოფითი მოქმედებები, ერთი და იგივე სასაუბრო თემები ერთი და იგივე სიტყვებით და ა.შ. ადამიანებს ამ დროში ჭამენ, სვამენ, სძინავთ, ყავთ ცოლები, საყვარლები, წვრილად ინტრიგნობენ, სხედან თავიანთ დახლებსა თუ კანტორებში, თამაშობენ ბანქოს, ჭორაობენ. ეს არის ჩვეულებრივი ყოფითი ციკლური დრო. ის ჩვენთვის ცნობილია სხვადასხვა ვარიაციებში გოგოლთან, ტურგენევთან, ჩეხოვთან. ამ დროის ჩვეულებები უბრალოა, მკვეთრად მატერიალური, რომლებიც შეზრდილია ყოფით ლოკალურობასთან. პატარა ქალაქის სახლებთან და ოთახებთან, მძინარე ქუჩებთან,

მტვერთან და ბუზებთან, საბილიარდოებთან, კლუბებთან და მსგავს ჩვეულებრივ რამეებთან. აქ დრო უმოვლენოა და ამიტომაც მოჩვენებითად გაჩერებულია. აქ არ ხდება არც „პაემნები“ და არც „განშორებები“. ეს სქელი, წებოვანი, დამყაყებული, სივრცეში მცოცავი დროა.“ (ბახტინი, 2006:82)

მომდევნო საკითხი არის მხატვრული სივრცის ცნება, სივრცის სემიოტიკური გააზრება იური ლოტმანისა და უმბერტო ეკოს ნაშრომების მიხედვით. მეოცე საუკუნეში სამოქმედო სივრცე მიიჩნეოდა სხვადასხვა ლიტერატურული სფეროს, მათ შორის, ნარატოლოგიის ნაწილად. ეს მიდგომა შეიცვალა მეოცე საუკუნის ბოლო ათწლეულში, როდესაც სივრცე ჩაითვალა დამოუკიდებელ და უნიკალურ ერთეულად, ნაშრომის სემანტიკურ ცენტრად, და ისეთი მნიშვნელობა მიენიჭა, რომ მოქმედების დროისა და პერსონაჟთა კონცეფცია სივრცის კონცეფციის დაკონკრეტებად, დეტალიზაციად ჩაითვალა.

ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც სივრცის სემიოტიკურ გააზრებაში ლოტმანმა წამოჭრა, იყო მხატვრული სივრცისა და რეალური სივრცის ურთიერთიმართება. ის თვლიდა, რომ ორივე სახის სივრცის მოწყობას მართავს კულტურული სტერეოტიპები და ტრადიციები, რომლებიც ამ ორ სივრცეს შორის მედიატორის ფუნქციას ასრულებენ. მხატვრულ ტექსტში დამატებითი მოცემულობები, დამატებითი მნიშვნელობები დაჩაგრულია კულტურული კოდებით, მაშინ, როდესაც ექსტრატექსტუალური სივრცე გადამუშავებულ მნიშვნელობებს იყენებს. ხრიკები, რომელთა გამოყენების საშუალებასაც ტექსტი იძლევა: ტანსაცმლის, ავეჯის, გარემოს აღწერა და ა.შ. დაკვირვებულ მკითხველს დიდ ინფორმაციას მისცემს ემპირიული რეალობის შესახებ. ექსტრატექსტუალური სქემების გადამუშავებითა და გადააზრებით ავტორი სამყაროს საკუთარ ხედვას აყალიბებს და ამას აღწერის საშუალებით აკეთებს. „ლიტერატურული სივრცე წარმოადგენს სამყაროს ავტორისეულ მოდელს, რომელსაც ის აგებს ენის მეშვეობით, ენა კი გამომდინარეობს

რეალურ სივრცეზე ავტორისეული წარმოდგენებიდან. ლიტერატურულ ნაშრომებში მხატვრული სივრცე სამყაროსეული სახეხატების სხვადასხვა ვერსიას და მათ ურთიერთქმედებას აყალიბებს: სოციალურს, ეთიკურს და ა.შ. ლიტერატურული სივრცე მიმართებების ფორმირებისას ხშირად სესხულობს მზა მოდელებს, რომლებიც სივრცული მნიშვნელობისა სულაც არაა.“ (ლოტმანი, 1990:218)

უმბერტო ეკოს მიაჩნია, რომ მხატვრული სივრცის მოდელირებისას ძირითადი კოდი, ფუნდამენტი არის აწმყო, არსებული რეალობა. სწორედ იმ დროისთვის არსებული სინამდვილე განსაზღვრავს ლიტერატურული ნაშრომის კომპოზიციას, მოქმედებას დროისგან დამოუკიდებლად. ეს განსაზღვრავს ასევე ავტორის ენასა და სტილისტურ არჩევანს, მიუხედავად იმისა, რამდენად იგრძნობა ტექსტში თავად ავტორი. არსებულ რეალობას სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ სივრცის წარმოსახვისას (მკითხველისთვის), არამედ ნარატივისთვის, აღწერილობისა და მოქმედებებისთვის, რადგან სწორედ ეს ოთხი ფაქტორი: სივრცე, ნარატივი, აღწერა და მოქმედება არის გამოგონილი რეალობის, მხატვრული ნაწარმოების ჩონჩხი. (ეკო, 1992:203)

სივრცის მოდელირების მეორე საფუძველი არის ლიტერატურული/კულტურული წარმოდგენები. ეს საფუძველი წინამდებარეზე გაცილებით აბსტრაქტულია. ლიტერატურული და კულტურული ტრადიციების გავლენა მხატვრულ ნაწარმოებზე არ არის დამოკიდებული ავტორის ინდივიდუალურ შრომაზე, ეს უფრო კონკრეტული ეპოქის, ჟანრის და ა.შ. გავლენაა. მაგალითად, გოტიკური რომანის ელემენტები არის ზებუნებრივი მოვლენები და სუბლიმაცია, ამიტომ, ტრადიციულად, გოტიკური ტექტები სავსეა მოჩვენებებით, ვამპირებითა და მისთანებით.

სივრცის ფორმირების მესამე და უკანასკნელი საფუძველია ენა. ყოველი ენა განსხვავებულ სივრცეს აყალიბებს. მაგალითად, გეოგრაფიის ენა იძლევა სივრცეში განსხვავებულ ორიენტირებს, ასევეა გეომეტრიული ენაც. მოკლედ რომ ვთქვათ, ენას წესრიგში მოჰყავს სივრცე, განსაზღვრავს მას.

ლოტმანი გამოყოფდა ორ ყველაზე მნიშვნელოვან სიბრტყეს, რომლებიც გავლენას ახდენენ სივრცის ფორმირებაზე: აღწერასა და სცენარს.

მომდევნო საკითხია ქალაქი, როგორც თანამედროვე რომანის ღერძი და ცენტრი, ქალაქის ტექსტუალურად „წაკითხვა“ ვალტერ ბენიამინისა და ჟაკ დერიდას მიხედვით. ებრაული წარმოშობის გერმანელი ფილოსოფოსი, მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი უდიდესი მოაზროვნე, ფრანკფურტის სკოლის წარმომადგენელი ვალტერ ბენიამინიც გატაცებული იყო ქალაქების ტექსტუალურად წაკითხვის იდეით და ამტკიცებდა, რომ ქალაქის, როგორც ტექსტის გაგება და აღქმა ერთმანეთს უკავშირებდა ქალაქის ისტორიას, გამოცდილებას, მეხსიერებას და გარემოს. დიდი ქალაქის გარემო გვთავაზობს „სრულიად ინოვაციურ ტექსტუალურ პრაქტიკას, რადიკალურ, სიცოცხლით სავსე ლიტერატურულ არქიტექტონიკას“ (ბენიამინი, 1975:63) ბენიამინის მთავარ ნაშრომში, *The Arcades Project* („თაღედების თეორია“), მოცემულია უზარმაზარი მასალა კომენტარების სახით პარიზის, შარლ ბოდლერის, არქიტექტურის, მარქსისა და მეცხრამეტე საუკუნის კულტურული თავისებურებების შესახებ. მის ნაშრომში პარიზული ყოველდღიური საგნები და ყოფითი გამოცდილებები ფანტასმაგორიულ, ქიმერულ საბურველშია გახვეული, როგორც თანამედროვე მითოლოგიის ფორმები, როგორც სიზმარეული სამყაროს ელემენტები. ბენიამინმა თავის ნაშრომში შეისწავლა პარიზული სავაჭრო ქუჩების ფენომენი და სცადა ჩასწვდომოდა სოციალურ და კულტურულ ლოგიკას, ურბანულ პრიზმაში.

ქართველი მწერლების შემოქმედებაში ქალაქი წარმოადგენს ბევრად მეტს, ვიდრე სინამდვილეშია, ან წარმოადგენს სწორედ იმას, რაც სინამდვილეშია. ხშირად ქალაქი რაღაცის მეტაფორაა, ან ღრმა ანალიზის საშუალება. მაგალითად, აკა მორჩილაძისთვის ლიტერატურული ქალაქი მკაცრად, განუყრელად და ორგანულად არის გადაჯაჭვული მისი რეალური ანალოგის ისტორიასთან, პოლიტიკასთან და სოციალურ ცხოვრებასთან. მისთვის ისტორიის ფენები თბილისის ზედაპირზე დევს. მორჩილაძისთვის, როგორც ავტორისთვის, ამ ქალაქის მცხოვრებთა მნიშვნელობა ამ ისტორიის ფენებქვეშ წარმოიშვა, მატერიალური, რეალური ქალაქის რეალური

ისტორიის ფენებში. „მხოლოდ მრავალაზროვანი თანამედროვე ლიტერატურული ტექსტები როდი იკითხება. ქალაქის ტოპოგრაფია, არქიტექტურა, ინტერიერები, საგნები, მოდა და ასე შემდეგ იმავე რაოდენობის ინფორმაციას იძლევა ქალაქზე, წაკითხვის შემთხვევაში, როგორც ტექსტი.“ (ბარკერი, 2015:3).

ქალაქის მნიშვნელობის გაზრდამ, ურბანიზაციამ, ცენტრალიზაციამ, ლიტერატურაში სოფლის, როგორც მთავარი სამოქმედო სივრცის უკანა პლანზე გადანაცვლებამ და ქალაქისათვის მთავარი როლის მინიჭებამ წარმოშვა **ურბანული ლიტერატურა, ან, როგორც ხშირად უწოდებენ, ქუჩის ლიტერატურა**. ეს არის ლიტერატურული ჟანრი, რომელიც მთლიანად ეფუძნება ქალაქის ლანდშაფტს და მისი არქიტექტონიკა, გარეგნული იერსახე და მასში მიმდინარე პროცესები განაპირობებს ნაწარმოების ხასიათს, სიუჟეტსა და მთავარ მოტივს. ჟანრის ძირითად კანონებს განსაზღვრავს სოციოეკონომიკური მოცემულობა და ქალაქის კულტურული მდგომარეობა. ურბანული რომანის ტონი ხშირად ბნელია, პესიმისტური, და ნაწარმოების ჩონჩხი მთლიანად აგებულია ქალაქის გარეგნული იერსახის აღწერასა და ქალაქურ ცხოვრებაზე. ურბანული რომანის თემები უმეტესად არის ძალადობა, სექსი და ნარკოტიკები. ენა სკაბრეზული და ჟარგონულია. ურბანული რომანების ავტორები თავიანთ ნაწარმოებებში ხშირად გვიზიარებენ თავიანთ პირად, სუბიექტურ წარსულ გამოცდილებას. ურბანული რომანი განსაკუთრებით პოპულარულია პოსტკოლონიურ ქვეყნებში და ალბათ გასაკვირი არაა, რომ საბჭოთა კავშირის იმპერიის დანგრევის შემდეგ ჩვენს ქვეყანაშიც მყარად მოიკიდა ფეხი.

ჩვენი ნაშრომისთვის უმნიშვნელოვანესი საკითხია **თბილისი**, როგორც მხატვრული სივრცე თანამედროვე ლიტერატურაში. ალბათ, გასაკვირი არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ქალაქებს შორის ქართველ მწერლებში ყველაზე პოპულარული თბილისია. იმდენად, რომ ფაქტობრივად, თანამედროვე ქართულ პროზაში სანთლითაა საძებარი რომანები და მოთხრობები, რომელთა მოქმედებაც

საქართველოს სხვა ქალაქებში ხდება. ამ გამონაკლისებს ცალკე თავს მივუძღვნით, ამ თავში კი ვისაუბრებთ თანამედროვე თბილისზე და იმ იპოსტასებზე, რომლითაც ის 21-ესაუკუნის ავტორთა შემოქმედებაში წარმოგვიდგება.

მეოცე საუკუნის ბოლო და 21-ე საუკუნის დასაწყისი განსაკუთრებით მტკივნეული აღმოჩნდა თბილისისთვის. საბჭოთა იმპერიის კოლაფსმა არა მხოლოდ ვიზუალურად უცვალა დედაქალაქს სახე, არამედ ქალაქის ხატი მთლიანად ამოაყირავა მის მცხოვრებთა ცნობიერებაში. შეჩვეული პოლიტიკური და საზოგადოებრივი წესრიგის რღვევას მოჰყვა დედაქალაქის მიჩვეული იერსახის შეცვლა, ქალაქური ურთიერთობების დეკონსტრუქცია და ახალი სტრუქტურები. მძიმე ეკონომიკურმა ფონმა და პოლიტიკურმა კრიზისმა, მოშლილმა სახელისუფლებო ვერტიკალმა და სამართლებრივმა სისტემამ, ლტოლვილთა ნაკადების მიგრაციამ და მოსახლეობის დიდი ნაკადების ქვეყნიდან გადინებამ, ქალაქის იერსახის მკვეთრმა ცვლილებამ მძიმე მორალური კრიზისიც წარმოშვა. მოიშალა ამ ქალაქისთვის დამახასიათებელი საკუთარი ენა, რომელიც არ იყო მხოლოდ ლინგვისტური მნიშვნელობის ერთეული. ახალმა რეალობამ, რომელიც ძალადობრივად შემოიჭრა თბილისის ყოველდღიურობაში, დაანგრია თანაარსებობის წესები და ღირებულებები, რომლებიც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავდნენ თბილისის, როგორც „მზის და ვარდების მხარის“, „ურთიერთობების“, იტალიური ეზოების, რუსთაველის პროსპექტის, ჯენტლმენური მამაკაცებისა და ლამაზი ქალების კულტურულ ხატს. ომმა, ახალმა დროებამ, შიდა მიგრაციების მაღალმა მაჩვენებელმა, ემიგრაციის უდიდესმა ტალღამ მთლიანად შეცვალა ქალაქის როგორც გარეგნული სახე, ისე ღირებულებითი შრეები.

ქართველ მწერლებს ხშირად საყვედურობენ, რომ აღარ არის ომზე, ნარკოტიკებსა და ძველბიჭურ მენტალიტეტზე, უბნებად დაყოფილ ელიტარულ და ამავე დროს - ღარიბ თბილისზე წერის დრო, რომ თანამედროვე ადამიანს სხვა სახის პრობლემები აწუხებს, რომ ახლა უკვე დროა, უახლეს ლიტერატურულ ტენდენციებს ავუწყოთ ფეხი. შესაძლოა, იყოს სიმართლის მარცვალ იმაში, რომ ეს ყველაფერი ხელოვნებამ წარსულში უნდა მოიტოვოს. მაგრამ ისიც ნათელია, რომ თბილისს ჯერ კიდევ

გადასამუშავებელი აქვს მეოცე საუკუნის დასასრული და 21-ე საუკუნის დასაწყისი. შესაძლოა, ტრავმულ გამოცდილებას შეგნებულად არიდებს მეცნიერება თვალს, თუმცა ძალიან კარგია, რომ მხატვრული ნაწარმოებები მაინც გვეხმარება, მოკლე მეხსიერების მქონე ერს, არ დაივიწყოს უახლოესი წარსული.

ნაშრომის მეორე თავში, „ურბანული რომანის ალფა და ომეგა“ განვიხილავთ 21-ე საუკუნის დასაწყისის პოსტმოდერნულ რომანს ურბანული ლიტერატურის ელემენტებით - ზურაბ ქარუმიძის „ღვინომუქ ზღვას“ და 2015 წელს გამოსულ, ქართულ ურბანულ ლიტერატურაში ბოლო, უმნიშვნელოვანეს ნაწარმოებს - არჩილ ქიქოძის „სამხრეთულ სპილოს“.

2.1 ქვეთავი „ღვინომუქ ზღვას“ ეთმობა. ღვინომუქი ზღვა თბილისია, გამოგონილი თუ რეალური პერსონაჟებით, უცნაური ფანტასმაგორიებითა და ფანტომებით. ამ რომანში, რომელსაც თხრობის ხაზი არა აქვს და ალუზიებისა და მისტიფიკაციების უცნაურ ნაზავს წარმოადგენს, თბილისი არის ღერძი, რომლის ირგვლივაც ტრიალებენ, ერთი შეხედვით, დანაწევრებული ამბები. თბილისი არის წონასწორობის წერტილი. თავდაპირველად თბილისის აღწერა მშრალად იწყება და შემდეგ პოსტმოდერნულ ექსპერიმენტში გადადის. „გეოლოგიური თვალსაზრისით, ტფილისის ტერიტორია წარმოადგენს ზღვის ფსკერს, რომელიც ჩამოყალიბდა კაინოზოური ხანის პირველ პერიოდში ანუ მესამელ ეპოქაში. მის ქვემოთ ცარცული სისტემის ნალექებია. აქ ადრე თევზები და მოლუსკები ბინადრობდნენ. ერთმანეთს ერწყმოდა მილიარდობით ბიოქიმიური პროცესი, სწორედ ისეთი, ახლაც რომ მსჭვალავს ამ ქალაქის ბინადართა ცოცხალ უჯრედებს. აქა ყველანი ღლევენ! უმარტივესი, უარქაულებსი ლტოლვებით ადავსებენ მათი სულების ღვინომუქ სიღრმეებს, სადაც ურიცხვი სახე და სხეული ერწყმის ურიცხვ სახესა და სხეულს, ერწყმის და იხლართება.“ (ქარუმიძე, 2000:38)

მე-20 საუკუნის მიწურულსა და 21-ე საუკუნეს - დღემდე, ფონად გასდევს პერმანენტული, ლამის ყოველწლიური გამოსვლები ქალაქის მთავარ გამზირზე. ჩვენს ნაშრომზე მუშაობამ და სხვადასხვა თანამედროვე ქართველი ავტორის წიგნის დამუშავებამ ცხადყო, რომ თუ ნაწარმოებში სამოქმედო არეალად მე-19 საუკუნის თბილისი არ არის არჩეული და მხატვრული სივრცე უფრო ახლო წარსულშია, მიტინგის გარეშე ამბავი ვერ ჩაივლის. შეიძლება, ამბის ღერძი არ იყოს მიტინგი, თუმცა რაიმე გამოსვლა გაკვრით მაინც იქნება ნახსენები.

„ღვინომუქ ზღვაში“ 21- ე საუკუნის ზღურბლთან მდგარი თბილისის აღწერისასაც სახალხო შეკრებათა სიმრავლეს უსვამს ხაზს ზურაბ ქარუმიძე. ქალაქს აზანზარებს მასობრივ დემონსტრაციათა მანამდე არნახული რეზონანსი, რომლებიც, საბოლოო ჯამში, ღირებულებათა აღრევას იწვევს და სამოქალაქო ომის ჭაობში ითრევს თანაქალაქელებს. „სიმთვრალე, შიში, უორგაზმობა, შიმშილი, ტლანქი გინება, ღრიანცელი, კლიმაქტერიული ისტერიკები, სუიციდალური იმპულსები, ავტოეროტიზმი, საპროტესტო თუ უტრანსპორტო მსვლელობები, სხდომები, პერფორმანსები, პრეზენტაციები, აქციები - წყალქვეშა დინებებსა და მღვიმეებში მიმოთესილ ბიოლოგიურ ფორმებად ედება ქუჩებსა და შენობებს. და ესე მძვინვარება უხმო არს, ესე ყოველი დუმილში ხდება: უხერხემლო თავფეხათა, ხამანწკასებრთა, თავკომბალათა მდუმარებით - მღვრიე ალაგებს რომ ეტანებიან, შლამში ეფლობიან და წვანან.“ (ქარუმიძე, 2000:39) „უხერხემლო თავფეხათა, ხამანწკასებრთა, თავკომბალათა მდუმარება“ სავარაუდოდ უნდა იყოს თბილისის მოსახლეობის მრავალწლიანი ამაო პროტესტი, რომელმაც ვერასდროს გამოიღო რეალური შედეგი და სწორედ მაშინ, როდესაც ნამდვილი საპროტესტო ტალღა იყო ასაგორებელი, ქალაქი დადუმდა და საშუალება მისცა ანგაჟირებულ პოლიტიკოსებს, მოუშუმებელი ჭრილობები გაეჩინათ მის სხეულზე.

ჩვენი ნაშრომის მიზნებისთვის ზურაბ ქარუმიძის „ღვინომუქი ზღვა“ გამორჩეულად საყურადღებო და საინტერესო ნაწარმოებია. ამ ერთი შეხედვით ამორფულ რომან-ექსპერიმენტში, რომელშიც ამბები ქრონოლოგურად და

ლოგიკურად არ მიჰყვება ერთმანეთს, ყველაზე სწორხაზოვანი, ობიექტური და „დავარცხნილი“ მისი უბრანული ხაზია. „ამას ინტენსიური თხრობა ჰქვია, როდესაც სიუჟეტის განვითარება კი არ ხდება, არამედ სახე-სიმბოლოების დახვავება და განვითარება.“ - ამბობს თავისი რომანის შესახებ ზურაბ ქარუმიძე და მართლაც, ამ დახვავებული სიმბოლოებისა და ალეგორიების ლაბირინთებში უბრანული ხაზი, ქალაქის სახეხატის, ქალაქის, როგორც არქექტიპის ხაზია ის არიადნას ძაფი, რომელმაც მკითხველ-თეზესები სამშვიდობოს უნდა გაგვიყვანოს. ქალაქის, როგორც ლიტერატურული ქრონოტოპის არჩევამ „ღვინომუქი ზღვისთვის“ განსაზღვრა მთელი მისი ნაწარმოების საერთო ხაზი. რომანი, რომელიც, ერთი შეხედვით, ყველაფერზე და არაფერზეა, გამოდის, რომ ყველაზე მეტად მაინც თბილისზეა. ამ ნაწარმოებში გადააზრებული და შესწავლილია ქალაქის ისტორია, მითოსური ქსოვილი, წარსული და აწმყო და ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, გაანალიზებულია უახლესი წარსული და მისი გავლენა ქალაქის მომავალზე. ქარუმიძის აზრით, ისტორიის ჩარხი თბილისისთვის ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებიდან მოყოლებული უკუღმა ტრიალებდა და სწორედ ამ ჩარხის გავლენაა, რომ თბილისი ჯერ კიდევ ვერაა შემდგარი ნამდვილ მეგაპოლისად, ქვეყნის ცენტრად, რომელსაც ღირსეული, ერთ მუშტად შეკრული სამოქალაქო საზოგადოება ჰყავს. „სამწუხაროდ, ისტორიული ბედუკუღმართობით, ამ ქალაქს არ დასცალდა თავისუფალ ქალაქად ყოფნა მაღალი შუა საუკუნეების ხანაში, როდესაც სხვა, სრულფასოვანი ქალაქები ძვალს იმაგრებდნენ და მყიფე გონებას იწვრთნიდნენ - იჯეკებოდნენ. არადა, ისიც კაცივითაა, - ყმაწვილკაცობაში თავისუფლება თუ არ იგემა, გადედლდება და გულარძნილ ჩუკუნობაში დაილევს. აქედან: ის არასრულფასოვნება, რომლითაც აღბეჭდილია ეს მაღრიბ-მაშრიყა უბრანული წარმონაქმნი.ზოოპოლიტიკური ჩიხი, რომელშიც რომ იგი მოექცა, წარმოშვა გრძნობელობითმა სიმწირემ, სივიწროვემ, ცალსახოვნებამ და სააზროვნო სტერეოტიპებმა - კლიშეებმა, რომლებიც ზღუდავენ აღქმის უნარს, რასაც, თავის ხმრივ, გონებრივ ერთფეროვნებასთან მივყავართ. მოზარდ სულს შთაბეჭდილებათა

სიუხვე ასაზრდოებს, ამ ჩვენს ქალაქს კი მოზარდობა არ დასცალდა და სიყრმიდან პირდაპირ სიბერეში გადავარდა.“ (ქარუმიძე, 2000:118-119)

2.2 ქვეთავი - „სამხრეთული სპილო“ - არჩილ ქიქოძის „სამხრეთული სპილო“ არის რომანი, რომელსაც ყველაზე მეტად შეგვიძლია, ურბანული რომანი ვუწოდოთ. ნაწარმოების სტრუქტურა მთლიანად დაშენებულია ქალაქის რეალურ სტრუქტურაზე, სიუჟეტი აგებულია გეოგრაფიული არეალის ცვლილების მიხედვით, გმირის რეფლექსია კონკრეტულ ტოპონიმებთან არის დაკავშირებული. ქალაქის ხატი ასეთი დომინანტური არც ერთ სხვა თანამედროვე რომანში არ არის. „სამხრეთულ სპილოში“ ქალაქის თემატიკა სპონტანურად კი არ იჭრება, არამედ ქალაქის როლი გადამწყვეტია რომანის მთელი კომპოზიციის აგებაში. რომანი წინააღმდეგობებითაა სავსე მთხრობელისა და ქალაქის დამოკიდებულებაში: ერთი მხრივ, ადგილი აქვს ქალაქის რომანტიზებას, ურბანული ხატების რომანტიკულ ვარიაციებსა და ესთეტიზაციას, მეორე მხრივ კი ქალაქთან, როგორც მატრავმირებელ სივრცესთან გაუცხოებას.

მთავარი გმირი - რეჟისორი, რომელმაც უარი თქვა კინოს გადაღებაზე, თავის ბინას, რომელიც ქალაქის გულში მდებარეობს, მეგობარს უთმობს სასიყვარულო პაემნისთვის, თავად კი თბილისის ქუჩებში, ერთი შეხედვით, შემთხვევითსა და უმიზნო ხტიალს იწყებს. ყოველი ადგილი და ყოველი ახალგამოჩენილი პერსონაჟი მთხრობელის გონებაში ახალ რემინისცენციებს ბადებს, ასოციაციათა ახალ ჯაჭვს წარმოქმნის და მიზეზშედეგობრივი კავშირის საპოვნელად წარსულში აბრუნებს. მკითხველის თვალწინ იშლება მემატიანის სკრუპულოზურობით, ლამის დოკუმენტურად აღწუსებული თანამედროვე თბილისის უახლესი წარსული, რომელიც ყოველი გმირის პირად ამბავთან, ყოველ კონკრეტულ ადგილთან დაკავშირებით ცოცხლდება. ორი ქალაქის დიქტომია - ძველი და ახალი თბილისი, პოსტსაბჭოთა და თანამედროვე ქალაქის ასე შთამბეჭდავად აღწერილი კონტრასტულობა დიდი დამხმარეა ქართული საზოგადოებისთვის, რომელიც თვითგამორკვევისა და თვითშემეცნების გზას ადგას. „სამხრეთულმა სპილომ“

დააკონსერვა და გადაამუშავა პროცესები, რომლებიც ქალაქის ცნობიერებაში ხდებოდა თანამედროვე ეპოქის განსაკუთრებულად რთულ პერიოდში. ასეთი მხატვრული ნაწარმოებების არსებობა უმნიშვნელოვანესია გარდამავალ პერიოდებში, ტრავმული გამოცდილების მიღებისა და გადაამუშავებისთვის. ათწლეულების ერთი და იგივე მოჯადოებული წრის გასარღვევად თვითრეფლექსია პირველი ნაბიჯია.

ქიქოძე სათაურიდანვე მიგვანიშნებს, რომ დაფარულ შრეებში ღრმად ჩასვლას, ერთგვარ არქეოლოგიურ გათხრებს აპირებს. მან ქალაქისა და საკუთარ წარსულში უნდა იმოგზაუროს და ხელახლა გაიაზროს თბილისისა და მასთან მჭიდროდ დაკავშირებული საკუთარი თავგადასავალი. სამხრეთული სპილო არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ნაპოვნი გადაშენებული ცხოველია, უფრო ზუსტად, მისი ჩონჩხი. თავისი ცხოვრების უძვირფასესი ფოტო მთხრობელს ბავშვობის საუკეთესო და აწ უკვე დაკარგულ მეგობართან სწორედ მის ფონზე აქვს გადაღებული. სათაური და სპილოს ჩონჩხი მიანიშნებს, რომ წიგნი ღრმა ფენებში, მეხსიერების შრეებში მოგზაურობაზე მოგვითხრობს. სპილოებს გასაოცარი მეხსიერება აქვთ. „სპილოებს ყველაფერი ახსოვთ“.¹ თავის ერთდღიან ოდისეამდე მთავარ გმირს ერთგვარი იდენტობის კრიზისი აქვს. მან კინოს გადაღებაზე უარი თქვა. ის არის რეჟისორი კინოს გარეშე. ის კინოზე საუბარზეც კი უარს ამბობს. მან ხელახლა უნდა მოძებნოს თავისი წონასწორობის წერტილი და განსაზღვროს თავისი მიკუთვნებულობა ქალაქის მიმართ, თავისი ადგილი ქალაქში. მისი თვითორიენტაცია ქალაქში სინამდვილეში საკუთარ წარსულსა და აწმყოში თვითორიენტაციაა. იმ ეტაპზე, როცა მან ოდისეა უნდა დაიწყო, გარე სივრცის მიმართ რეზისტენტობა დაკარგული აქვს. წინააღმდეგობას ვეღარ უწევს გარე ფაქტორებს და ამჯობინებს, შინიდან თითქმის აღარ გავიდეს იმ სივრცეში, რომელთანაც ემოციური კავშირები თავისი ნებით ჩაჭრა.

---

¹

2016 წლის თბილისიდან მთხრობელი წარსულში მოგზაურობს, იხსენებს 90-იან წლებს, გადადის საბჭოთა საქართველოში და მეხსიერებით 30-იანი წლების რეპრესიებამდე ჩადის. ქიქოძის ყველა პერსონაჟი რაღაც შემთხვევებმა, რომელიც ქალაქის ცხოვრებას უკავშირდება და ააშკარავებს თბილისის წარსულის ისტორიულ, პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ კონტექსტებს, დროსა და კონკრეტულ სივრცეში გააჩერა. ისინი თავიანთ ცხოვრებასა და სამომრათ ტრაექტორიას ვიწრო პერიმეტრით, კონკრეტული ტოპოსით საზღვრავენ, ან ამა თუ იმ დროებაში არიან ჩარჩენილები.

ქიქოძის აღწერილი თბილისი პანორამულია, პეიზაჟურია, თითქოს გაცოცხლებული რუკაა. მთხრობელი სკრუპულოზურად, დეტალებისადმი ლამის მანიაკალური ჩაკირკიტებით აღწერს თავის სამომრათ მარშრუტს. ფილარმონიასთან გმირი კაფეში შედის და იქიდან გამოსული, ვერას კეკელიძისკენ გაუყვება. „სამხრეთულ სპილოს“ ჰიბრიდული განწყობები ახასიათებს. თუ კეკელიძისკენ სვლამდე ნგრევის დისკურსი სჭარბობდა და თბილისი ომისა და 90-იანების კრიზისისშემდგომი ტრავმული მხატვრული სივრცე იყო, ამ სვლისას ვხედავთ ქალაქის გარომანტიკულებასა და ესთეტიზაციას. ამ სვლისას თავს იჩენს თბილისის კოლორიტული სული, ჯერ კიდევ ცარისტული პერიოდიდან გაკულტებული „გოლოვინის პროსპექტზე გასეირნება“ და უამრავი ნაცნობ-მეგობრის შემთხვევით ნახვა, როგორც ურბანული კულტურის ნაწილი და აუცილებელი აქტივობა, როგორც სოციალიზაციის გზა.

წარსული დროიდან, „დაკარგული თაობისა“ და დამსხვრეული ოცნებების პრობლემებიდან ავტორი ისევ თანამედროვე თბილისზე ინაცვლებს. თხრობაში ისევ შემოდის ჰიბრიდული განწყობები. ქიქოძის ორ თბილისს ერთმანეთისგან თითქმის ოცი წელი აშორებს და მათ პრობლემატიკას ერთმანეთთან პარალელური წრფეებივით აღარაფერი აქვთ გადამკვეთი. მთავარი ურბანული პრობლემა თანამედროვე თბილისში ის პრობლემაა, რომელზეც ოციოდე წლის წინ წარმოდგენაც არ ექნებოდათ ქალაქის მცხოვრებლებს. „გამვლელივით სავსეა ქუჩა. მანქანები და სიგნალები - კიდევ

უფრო მეტი. სატრანსპორტო კოლაფსი. თბილისი მანქანებს ვეღარ იტევს.“ (ქიქოძე, 2016:64)

საგზაო კოლაფსთან და ჰაერის დაბინძურებასთან ერთად თანამედროვე თბილისის კიდევ ერთი მთავარი პრობლემა უკანონო და უკონტროლო განაშენიანებაა, რომელმაც დედაქალაქი 2015 წელს ბუნებრივ კატასტროფამდე მიიყვანა, მდინარე ვერემ ამოხეთქა, ქალაქი წალეკა და უზარმაზარი მსხვერპლი მოიტანა. „სამხრეთული სპილოს“ მთხრობელი, რომელმაც ერთგვარად თანამედროვე თბილისის ჟამთააღმწერის როლი იკისრა, რასაკვირველია, არც იმ მოვლენას უვლის გვერდს, რომელმაც უდიდესი გავლენა მოახდინა დედაქალაქის ცხოვრებაზე და შეცვალა არა მხოლოდ ლანდშაფტი, არამედ ცნობიერება, აამაღლა ეკოლოგიურ საკითხებზე სენსიტიურობა და ქალაქის მზერა მიაპყრო ურბანულ პრობლემებს, ვექტორი გადმოიტანა პოლიტიკიდან და სოციალური პრობლემებიდან.

ქალაქი ცოცხალი ორგანიზმია. მის არქიტექტურულ და მენტალურ არქიტექტონიკაზე გავლენას ახდენს ყველა მოვლენა, იქნება ეს სოციალური, პოლიტიკური, კულტურული თუ ეკონომიკური. მზარდი ქალაქის სოციალური გავლენა მის მოქალაქეებზე გარდაუვალი პროცესია. ქალაქი რთული ქსოვილია. მე-19 საუკუნის ბოლოდან მოყოლებული, რაც კულტურამ დატოვა პასტორალური ყოფა, უარი თქვა სოფლურ იდილიაზე და ცივ, ხალხმრავალ, ბინძურ ქალაქს მიაშურა, ეს წამოსვლის აქტი ხელოვნებაში გაიგივდა ედემის დატოვებასთან. ედემის დატოვების შემდეგ კი ადამიანს გადარჩენისთვის ბრძოლა უწევს თავის გარემოში, მაგრამ როდესაც ეს გარემო მეტისმეტად მძიმე ტრავმული გამოცდილებითაა აღბეჭდილი და გარემოსადმი რეზისტენტობა იკლებს, ინდივიდები ხშირად თავის მიკროსოციუმში, ერთგვარ ნიჟარაში შეძვრომას ამჯობინებენ. ეს სხვა არაფერია, თუ არა ფსიქიკის დაცვითი რეაქცია. ამგვარი „თავის გაყინვა“ თბილისის მთელმა თაობამ გამოიარა. „სამხრეთული სპილო“ სწორედ მათი გაცოცხლების მცდელობაა.

რომანს ძალიან საინტერესო სტრუქტურა აქვს. ავტორი არ გვთავაზობს ფართო მსჯელობას, ან ფილოსოფიურ წიაღსვლებს. ის უბრალოდ რემინისცენციებით, ასოციაციურად იგონებს ქვეყნისა და ქალაქის უახლოესი წარსულის უმნიშვნელოვანეს მომენტებს და მას საკუთარი გამოცდილების პრიზმაში ატარებს, სუბიექტური გადმოსახედიდან უყურებს. ყოველი ეს მნიშვნელოვანი მოვლენა მის ცხოვრებაში აუცილებლად ადამიანთან არის დაკავშირებული, ადამიანის სახით არის შემოსული. მაგალითად, ერთ ეპიზოდში ნახსენებია აფხაზეთის ომი, რომელმაც არა მხოლოდ მთელ ქვეყანაზე, არამედ კონკრეტულად დედაქალაქზეც უდიდესი ზეგავლენა მოახდინა, თავად ომისა და ომისშემდგომ პერიოდშიც, როცა დედაქალაქმა იძულებით გადაადგილებულ პირთა უზარმაზარი ნაკადი მიიღო და ამან სამუდამოდ შეცვალა მისი სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული ქარგა. აფხაზეთის ომმა მთელი თაობის ოცნებები დაასამარა და დედაქალაქი ჯერ კიდევ მკურნალობს მისგან გამოწვეულ პოსტტრავმულ აშლილობას. სხვადასხვა სახელოვნებო სფეროშიც ხშირია ომზე რეფლექსიები და რასაკვირველია, ლიტერატურასაც არ აუვლია გვერდი მისი დამანგრეველი შედეგების ასახვისთვის. 2015 წელს დაწერილ რომანშიც აფხაზეთის ომი ფაზლის ის ნაწილია, ურომლისოდაც სრული სურათი და პერსონაჟთა ქცევებისა და მოტივაციის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი სრულად ვერ დალაგდება. ფაზლის ეს ნაწილი ერთი მომცრო, რამდენიმეწინადადებიანი ეპიზოდია, მოგონება მოგონებაში.

მეორე გრანდიოზული მოვლენა იმის შემდეგ, რომელმაც ასევე უდიდესი გავლენა მოახდინა თბილისის ცხოვრების ყველა შრეზე და რომელმაც მოშალა ქალაქის, როგორც უსაფრთხო სივრცის აღქმა, არის მიტინგების ციკლი. ეს ციკლი დღემდე არ შეწყვეტილა და თითქმის ყველა ნაწარმოების ანალიზისას, რომელიც ამ ნაშრომშია განხილული, ვლინდება, რომ მიტინგის ქრონოტოპი არის უმთავრესი, რაც თანამედროვე რომანებს საერთო აქვთ, იმის მიუხედავად, რომელ წელს გამოიცნენ და რომელი წლის მოვლენებს ასახავენ. მიტინგების უწყვეტი ჯაჭვი თავის გამოძახილს ტოვებს. მიტინგი ბახტინისეული კარნავალურობის ერთ-ერთი გამოვლინებაა და მხატვრული სივრცის განუყოფელი ნაწილია. პუტჩისდროინდელი გამოსვლები

„სამხრეთული სპილოს“ მთავარი გმირის გონებაშია დალექილი და ის იმდროინდელ თბილისზეც ცდილობს მოყოლას. ამ მიტინგების გავლენით ურთიერთობების ვერტიკალი ამოყირავებულია. მარადიულმა ბინარულმა ოპოზიციებმა, რომლებიც ბელადების თაყვანისცემას გულისხმობდა, დააბრკოლა ქალაქის განვითარება. ამ ეპიზოდში კარგად ჩანს სწორედ ბელადების, ორი დაპირისპირებული პოლუსის დიქოტომია, რომელმაც ისეთივე გავლენა იქონია ქიქოძის მხატვრულ სივრცეზე, როგორც მის რეალურ ანალოგზე. მიტინგები ზოგჯერ ხელჩართულ ბროლამდე მიდიოდა, გმირის დედა ამ ბრძოლასაც არ ერიდებოდა და საბოლოოდ მთელმა ცხოვრებამ გვერდზე ჩაუარა ისე, რომ არც უცხოვრია. იმ პერიოდის ქალაქი ვერ აღმოჩნდა მყარი საყრდენი თავისი მცხოვრებლებისთვის. მათ სხვაგან დაიწყეს თავიანთი იდილიური სივრცის ძიება და ამ ძიებაში ხელი მოეცარათ. სწორედ ეს ხელმოცარულობა, ეს დაუხარჯავი ენერგია სუბლიმირდა დემონსტრაციებში და ის დაგვიანებული ტალღა, რომელმაც ევროპა-ამერიკას 60-იან წლებში გადაუარა და მხოლოდ 90-იანებში გადაეგლო საქართველოს, ამიტომ აღმოჩნდა ასეთი დამანგრეველი.

ქართული ურბანული რომანის ანი და ჰოე - პირველი და ბოლო რომანი, დასაწყისი და მისი უკანასკნელი ნიმუშის ანალიზი ცხადყოფს, როგორ აისახა თბილისის ყოველდღიურობა, დინამიკა და განვითარების მიმართულება მხატვრულ ნაწარმოებებში, სად არის ორიათასიანი წლების დასაწყისში შექმნილი პოსტმოდერნული რომანისა და ოთხიოდე წლის წინ დაწერილი ქალაქური რომანის გადაკვეთის წერტილი. მხატვრული სივრცის ანალიზის კვალდაკვალ ვაკვირდებით რეალური სივრცის ტრანსფორმაციას, ყოველდღიურისა და მარადიულის მრავალწახნაგოვან ერთიანობას, არა მხოლოდ არქიტექტურულ, კოსმეტიკურ ცვლილებებს, არა მხოლოდ ხის ვარჯს, არამედ ფესვთა არხებს - ღირებულებათა სისტემას, რაც მიმართებებისა და პარალელების, კონტექსტებისა და პრობლემების იდენტიფიცირებას აადვილებს. ეს კი უმნიშვნელოვანესია როგორც ქალაქის ისტორიის კვლევის, ასევე კულტურული, ისტორიული და პოლიტიკური პროცესების

როლის განსაზღვრისთვის შემოქმედებითი სფეროებისთვის. ქიქოძისა და ქარუმიძის რომანების მთავარი მხებებია მიტინგებისა და ომების დისკურსი. ქიქოძის რომანი, ეპოქის კვლადაკვალ, პრობლემატიკის უფრო ფართო სპექტრს ფარავს, რაც პირდაპირაა დაკავშირებული გლობალიზაციასთან: ეგზისტენციალურ კრიზისს, გაუცხოებულ სივრცესა და პირად დეზორიენტაციას მშობლიურ სივრცეში, მშენებლობის, ტრაფიკისა და ტურიზმის მნიშვნელობას ქალაქის ხატისთვის.

ერთ-ერთი მთავარი მხები, რაც არა მხოლოდ ამ ორი რომანისთვის არის საერთო, არამედ, ფაქტობრივად, ბოლო ოცწლეულის მთელი ქართული მწერლობისთვის, არის მიტინგების ქრონოტოპი. თბილისის ურბანული ქსოვილის გარდაქმნაზე უდიდესი გავლენა მოახდინა ეროვნული მოძრაობის მიტინგებიდან მოყოლებულმა, მასობრივმა დემონსტრაციებმა, რომლებიც დღემდე არ შეწყვეტილა. დემონსტრაციათა ტალღამ, რომელიც ამერიკასა და ევროპას 60-იან წლებში გადაეწვოდა თავზე, საქართველომდე საბჭოთა კავშირის აგონიისას და პოსტსაბჭოთა პერიოდში მოაღწია და სამუდამოდ იქცა ქალაქური წესრიგისა თუ უწყესრიგობის ორგანულ ნაწილად. მიტინგების მოთხოვნები ნაწარმოებიდან ნაწარმოებამდე, რეალური მიტინგების კვლადაკვალ იცვლება. ზურაბ ქარუმიძესთან აღწერილ ეროვნული მოძრაობის მიტინგებისა და ქიქოძის ზვიადისტებისა და პუტჩისტების დაპირისპირების გარდა, აკა მორჩილაძის „სანტა ესპერანსაში“ ვხვდებით დემონსტრაციებით ადუღებულ ქალაქს, რომელსაც მთავარი გმირი გამოგონილ ქალაქში გაურბის. სავარაუდოდ, ეს „ვარდების რევოლუცია“, 2004 წელს გამოსული რომანისთვის. მოთხოვნები იცვლება დათო გაბუნას „დაშლაში“ აღწერილი დემონსტრაციისთვის. 2012 წლის შემოდგომაა, ამჯერად ადამიანის უფლებების დამრღვევი ხელისუფლების გადადგომის მოთხოვნით იმართება დემონსტრაციები. „დაშლის“ ერთ-ერთი გმირი, თინა, უკიდურესი სულიერი ტკივილით სავსე, ქალაქში მოლი ბლუმისეულ პატარა ოდისეას აწყობს, მოლი ბლუმისეულივე უსასვენნიშნო შინაგანი მონოლოგით მიიკვლევს გზას ახალ ესტაკადაზე, სადაც ადამიანები არ დადიან, მხოლოდ მანქანები, მისი ცნობიერების ნაკადი კი ააშკარავებს მისსავე დამანგრეველ განცდებს და შემდეგ

ფეხით სიარულისას ასეთივე წამლეკავ ძალას - დემონსტრანტებს გადაეყრება. მასობრივ დემონსტრაციებს ამსტერდამში გაურბიან ნესტან კვინიკაძის „ისპაჰანის ბულბულის“ გმირებიც. მიტინგის ქრონოტოპი მეტად საინტერესოა მიხეილ იოჰანის „მიბრუნებაში“, რადგან მოთხოვნა რადიკალურად იცვლება - რომანის სიუჟეტი 2018 წელს გამართული დემონსტრაციების ფონზე ვითარდება, სადაც ახალგაზრდობამ პოლიციის ღამის კლუბში შევარდნა და ძალის გადამეტება გააპროტესტა. ქალაქის პრობლემატიკის კვალდაკვალ შეგვიძლია დავაკვირდეთ, როგორ იცვლება მუდმივი და მარადიული დეკორაციის - დემონსტრაციების ანატომია და ეს დაკვირვება უნიკალურ ინფორმაციას იძლევა ქალაქის სოციალურ-პოლიტიკური და კულტურული კონტექსტების შესახებ.

მესამე თავი გამოგონილი ქალაქის ხატს - აკა მორჩილაძის „სანტა-ესპერანსას“ ეთმობა. ქალაქმა, როგორც არქეტიპმა, პოსტსაბჭოთა ქართულ ლიტერატურაში იწყო გამოჩენა, გამოჩნდა აკა მორჩილაძის რამდენიმე რომანი და 21-ე საუკუნის მიჯნაზე, ზურაბ ქარუმიძის „ღვინომუქი ზღვით“ გაჩნდა ურბანული რომანის გაგება - რომანისა, რომელშიც ქალაქი უბრალოდ სამოქმედო სივრცე არ არის და მისი მნიშვნელობა პერსონაჟებსა და ნარატივს უტოლდება. ზურაბ ქარუმიძის გარდამტეხ, ეპოქალურ პოსტმოდერნულ რომანს კიდევ მოჰყვა აკა მორჩილაძის რომანები და 2005 წელს პროცესი ლოგიკურად გაგრძელდა - გამოჩნდა ურბანული რომანი, რომლის მოქმედებაც გამოგონილ ქალაქში ხდებოდა - აკა მორჩილაძის „სანტა ესპერანსა“.

აკა მორჩილაძის „სანტა ესპერანსა“ თანამედროვე ქართული ლიტერატურისთვის დაახლოებით იგივეა, რაც უილიამ ფოლკნერის იოკნაპატოფას ოლქი, ქალაქი ჯეფერსონი - ამერიკული ლიტერატურისთვის. აკა მორჩილაძემ თავის რომანში შექმნა სრულყოფილი გამოგონილი ქვეყანა დედაქალაქ სანტა სიტითი, საკუთარი განსაკუთრებული დიალექტით, პერსონაჟებით, სრულყოფილად, სკრუპულოზურად დამუშავებული გეოგრაფიით, ფულით, დეტალებამდე აღწერილი მხატვრული სივრცით.

სანტა ესპერანსა სამი კუნძულისგან შემდგარი სახელმწიფოა, რომელიც შავ ზღვაში მდებარეობს. მასზე უძველესი მცხოვრებნი ქართველები არიან და ეს ქართული ქვეყანაა, რომელსაც ბრიტანეთის ხელისუფლება მართავს, თუმცა, ქართველთა გარდა, კუნძულზე ცხოვრობენ ძირძველი ოსმალოები და იტალიელები, რომლებიც რომანში ჯენოველებად იხსენებიან, სანტა ესპერანსა მათი ქვეყანაცაა - ინტერნაციონალური ქვეყანა.

ლიტერატურული ესკაპიზმის, არეულობის წლებში ხელოვანთა გაქცევისა და მათ მიერ უტოპიური ქვეყნების შექმნის მცდელობები ლიტერატურის ისტორიისთვის ახალი არ არის და 2005 წელს გამოცემული სანტა ესპერანსაც სწორედ გაქცევის მცდელობის შთაბეჭდილებას ტოვებს. ნიშანდობლივია ის, რომ როდესაც ავტორი წინასიტყვაობაში ამბობს, რომ სანტა ესპერანსაზე ხანგრძლივად დასარჩენად მიბრუნდა, ამ დროს, თბილისში, როგორც ყოველ წელიწადს, მიტინგები და რევოლუციაა. სავარაუდოდ 2003 წელი უნდა იგულისხმებოდეს, ვარდების რევოლუციის წინა პერიოდი. შესავალში ავტორს გარკვეული დაღლა ეტყობა თავის სამშობლოში ბოლო ათწლეულებში განვითარებული მოვლენებით, „პერესტროიკით“, სამი ომითა და უწყვეტი მიტინგებით, ამიტომ ამ ჯერზე იგი გადის ჩვეული სამყაროდან და სრულიად ახალ, უტოპიურ, საკუთარ საქართველოს ქმნის. თუმცა ბოლომდე უტოპიურს ამ გარემოს ვერ დავუძახებთ, რადგან სანტა ესპერანსა უფრო ალტერნატიული, ევროპული მიმართულებით წასული საქართველოა, ვიდრე იდეალური ქვეყანა. მიუხედავად იმისა, რომ აკა მორჩილაძე ჩვეული შარადებით გველაპარაკება და მკითხველს ამაღელვებელ ლიტერატურულ თამაშში ითრევს, რომანი მაინც მისი პირადი გამოცდილებითა და ავტობიოგრაფიის ნაწილით არის განპირობებული.

ორიათასიანების დასაწყისში, როდესაც „სანტა ესპერანსა“ იწერებოდა, თბილისი ჯერ კიდევ სიბნელეში, სიცივეში, სიდუხჭირესა და პერმანენტულ საპროტესტო ტალღებში იყო ჩაძირული. სანტა სიტი, რთულ და გაპარტახებულ თბილისთან შედარებით, ოაზისია უდაბნოში. ავტორი ამ ორ ქალაქს, რეალურსა და გამოგონილს,

ან კიდევ - რეალურსა და მის სარკულ ანარეკლს, ერთმანეთთან ნაწარმოების დასაწყისშივე აპირისპირებს. „ცოლი მიდეპეშებდა, სახალხო გამოსვლები დაიწყო. ცხადია, ვლელავდი ამის გამო, მაგრამ იცით, როგორ ქალაქში ვცხოვრობდი? აი, ისეთ ქალაქში ვცხოვრობდი, რომელსაც ერთი წლით ადრე ომი გადაეტანა და ახლა კი იმ ომის კვალიც არსად ჩანდა. ისეთი ქალაქი გახლავთ სენტ ჯონ სიტადელი, სახალხოდ კი სანტა სიტი, რომ ყოველივეს მოინელებს. არა სიავითა და ბრძოლით, არამედ თავისი უკვდავებითა და ჯადოსნურობით.“ (მორჩილაძე, 2008:10) - ამ ეპიზოდში დიდი სევდა და სინანული იგრძნობა იმის გამო, რომ ათწლეულია გასული მას შემდეგ, რაც თბილისმა სამოქალაქო ომი გადაიტანა და ჯერაც ვერ მოუშუშებია ჭრილობები, მოსახლეობა ისევ იბრძვის საკუთარი უფლებებისთვის, ევროპული გეზის მქონე სანტა სიტი კი, სადაც თბილისზე არანაკლები საშინელებები დატრიალდა, უკვე გამრთელებული და ბოლომდე გამოჯანსაღებულია.

სანტა სიტიში ერთმანეთს ხვდება ბრიტანული, ოსმალური და ქართული კულტურა. რაღაც მხრივ, ქალაქს ადვილად შეიძლება ვუპოვოთ ბათუმთან მსგავსებაც, მით უფრო, რომ სანტა სიტი საპორტო ქალაქია შავ ზღვაში და მიუხედავად იმისა, რომ მკვლევრები მას თბილისის სარკულ ანალოგიად მიიჩნევენ, ბათუმის მეოცე საუკუნის დასაწყისის ისტორიული ვითარება თითქმის თანხვედრაშია სანტა სიტის პოლიტიკურ მდგომარებასთან. გარდა საერთო თურქულ-ბრიტანული პოლიტიკური ვითარებისა, ქალაქგეგმარება, ქუჩების აღწერილობა, დაწესებულებათა და ქუჩების ინტერნაციონალური დასახელებები და სხვადასხვა კონფესიის სალოცავები ერთდროულად თბილისსაც ამსგავსებს და ბათუმსაც.

„დასავლეთი არის დასავლეთი, აღმოსავლეთი - აღმოსავლეთი“ - დაწერა რადიარდ კიპლინგმა თავის ნაწარმოებში, „ბალადა აღმოსავლეთისა და დასავლეთის შესახებ“. ეს სიტყვები ყველაზე კარგად გადმოსცემს ორი კულტურის, ორი მსოფლმხედველობის, ორი ცხოვრების წესისა და ფილოსოფიის მარადიულ კონფლიქტს, რომელიც ახლაც ძალიან მძაფრად აწუხებს თანამედროვე მსოფლიოს. სანტა სიტიში კი კიპლინგის პოსტულატი არ მოქმედებს, აქ ყველაფერი პირიქითაა და

აღმოსავლეთი და დასავლეთი სრულიად მოულოდნელ ადგილებში ხვდებიან ერთმანეთს. საბაყლოებს სანტა სიტში ქორნერშოპები ჰქვია, წმინდად ინგლისური, ლონდონური სახელწოდება. ერთ-ერთი ქორნერშოპის მეპატრონე კი ზაჰირაა - აღმოსავლურსახელიანი, აღმოსავლელი ადამიანი. სანტა სიტ აკა მორჩილადისთვის სამყაროს იდეალური მოდელია, ვიდრე ქართველთა უგუნურობითა და ევროპული რელსებიდან გადახვევით ყველაფერი წყალში არ ჩაიყრება.

აკა მორჩილადემ ცხოვრების მრავალი წელი ლონდონში გაატარა და ამჟამად იქ ცხოვრობს. ის ძალიან ახლოს იცნობს ლონდონს, თავისი ყოველგვარი გამოვლინებით, და ხშირად ირჩევს ბრიტანეთის დედაქალაქს ადგილის ქრონოტოპად. ლონდონი სანტა სიტშიც იგრძნობა - დასახელებები, ჩაის სმის რიტუალი, ცხოვრების წესი...

ნაწარმოების კულმინაციურ მომენტში სანტა სიტის პოლიტიკურ ცხოვრებაში გარდამტეხი მომენტი დგას: მან, როგორც იქნა, ხელშეკრულების თანახმად, დამოუკიდებლობა მოიპოვა და ახლა ბრიტანეთს ჯარები გაჰყავს, თუმცა მაინც ხლართავს ინტრიგებს. ეს გარდამავალი პერიოდი ძალიან ჰგავს საქართველოს უახლეს ისტორიულ მოვლენებს, როდესაც „პერესტროიკის“ დროს ქვეყანამ საყრდენი წერტილი დაკარგა და ვერ მიხვდა, საით უნდა აეღო გეზი. სწორ მიმართულებას ვერც სანტა სიტელები ხედავენ. ქვეყანა აშკარად ატარებს დასავლურ ღირებულებებს, თუმცა მის მცხოვრებთა აღმოსავლური ნაწილი არ იზიარებს ევროპული ნაწილის სურვილებს. „ნატო? - ჩაფიქრდება მორად ბეი, - არა მგონია, რუსეთმა ნატოს მოსვლა დაუშვას. წაიკითხეთ გაზეთები. თანაც, ჩვენ არაფერში გვჭირდება რაკეტები და ტანკები. აქ რაკეტა არც დაეტევა...“ (მორჩილადე, 2005:46) ნიშანდობლივია, რომ მანამდე, კუნძულის სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრების აღწერისას და შესავალში ნასტა სიტის ისტორიაზე თხრობისას რუსეთის ხსენებაც კი არსად არის. მაგრამ, როგორც ჩანს, ისევე, როგორც საქართველოში, ისინი მაინც სადღაც არიან და შესაძლოა, ფარულად მართავენ კიდევც პროცესებს და აფერხებენ ქვეყნის განვითარებას.

თბილისი, სანტასიტური ისტორიის განვითარების პარალელურად, ქაოსსა და ძალადობაშია გახვეული. მართლწესრიგი უგულვებელყოფილია, არ არსებობს კანონი და სამოქალაქო საზოგადოება, არ მუშაობს ხელისუფლების არცერთი შტო, ქუჩებში იარაღია დარიგებული და სრული განუკითხაობაა. საბჭოთა დროინდელი კორუმპირებული მილიცია იქცა ინსტიტუციად, რომელიც კანონის დამცველზე მეტად შეიარაღებულ ბანდფორმირებას ჰგავს. სანტა სიტის სიმშვიდე და კეთილდღეობა კი სწორედ იმაზე დგას, რომ წესრიგის დამცველები ნამდვილად წესრიგს იცავენ, საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებებს შორის სრულად არის დაცული ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი და კანონის დამცველნიც ნამდვილად კანონის სადარაჯოზე დგანან.

და მაინც, რატომ რჩებათ სანტა სიტელებს მაინც თვალი მუდამ თბილისზე? რატომ იყურებიან სანტა ესპერანსელები საქართველოსკენ? რატომ აგზავნის ვისრამიანთა გვარის უმცროს წარმომადგენელს ბაბუა საქართველოში, რათა მან თავი გადაირჩინოს? დანგრეულ ქალაქში ქართველმა მწერლებმა თავიანთი საკუთარი ქალაქები შენება დაიწყეს და აკა მორჩილადის მიერ აშენებული სანტა სიტი ძალიან ჰგავს ქალაქს, როგორც იქნებოდა თბილისი, პოსტსაბჭოთა პერიოდში ომები რომ არ გაჩაღებულიყო. სანტა სიტი ჰგავს სხვა პოსტსაბჭოთა, წარმატებული ქვეყნების, მაგალითად - ბალტიისპირულ დედაქალაქებს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, თბილისში ის არის, რაც სანტა სიტის არა აქვს - თვითმყოფადი, ეროვნული და ამავე დროს, ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების მატარებელი კულტურა. ეს კულტურა ნანგრევებშია დამარხული, თუმცა ის მაინც არსებობს და სწორედ მან უნდა შეანარჩუნებინოს ქართველობა ნებისმიერ ქართველს ევროპასა თუ სანტა სიტში.

ფერეიდნელი ქართველების მაგალითზე, ქართველის ეროვნული იდენტობა, მისი ეროვნული მიკუთვნებულობის შეგრძნება ყველაზე ძნელი წასაშლელია და არ აქვს მნიშვნელობა, როგორ წარიმართება ქვეყნის ბედი, ქართველი, თავისი ტემპერამენტით, შეცდომებით, ეროვნული შეგნებითა და სამშობლოს განცდით ყველგან იგივე რჩება. ალბათ ამიტომაც, მიუხედავად იმისა, რომ საუკუნეებია, სანტა

სიტის კავშირი აღარა აქვს საქართველოსთან, მაინც მუდამ ისტორიული სამშობლოსკენ ყურებაში აწყდება თვალეზი და საქართველოა მისთვის საყვარლის დაკარგული საფლავი, ქვეყანა, რომელიც ქაოსს მოუცავს, მაგრამ მაინც ეძვირფასებათ სანტა სიტისელებს. ერთი ქართველი პოლიტიკოსი რომანში ილია ჭავჭავაძის ცნობილი სიტყვების, „სამეგრელოში მიველ და საქართველო ვნახე“ პერიფრაზს აკეთებს და ამბობს, სანტა ესპერანსაში მოვედი და საქართველო ვნახეო. სწორედ ეს სიტყვებია რომანის ღერძი - სანტა სიტი იმაზე მეტად არის თბილისი, ვიდრე სხვა მწერლების მიერ რეალურად და თითქმის დოკუმენტურად აღწერილი დედაქალაქი.

მეოთხე თავში - „ტფილისი“ - განვიხილავთ ძველ თბილისს, როგორც სამოქმედო სივრცეს, ორი ნაწარმოების: ზურაბ ქარუმიძის „დაგნისა“ და ლაშა იმედაშვილის „სამი მკვლელობა ძველ თბილისში“ მაგალითზე.

21-ე საუკუნის ქართულ პროზაში ქალაქი ორ იპოსტასად წარმოგვიდგება - მე-19 საუკუნის თბილისი და პოსტსაბჭოთა თბილისი, ანუ, ლიტერატორ ზაზა შათირიშვილის დაჯგუფების მიხედვით „ტფ“ და „თბ“. მოულოდნელი არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ორივე ქალაქის უპირველესი ჟამთააღმწერელი აკა მორჩილაძეა. მისი მე-19 საუკუნის ტფილისს - მადათოვის ტრილოგიას ჩვენს ნაშრომში სხვა თავი ეთმობა - ვირტუალური ქალაქების თავი. მე-19 საუკუნის თბილისს მოცემულ თავში ორი, ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებული, ავტორის ნამუშევრით წარმოგიდგენთ, რომლებიც რადიკალურად სხვადასხვა ჟანრშია დაწერილი, განსხვავებული სიუჟეტური ქარგითა და ენობრივი ქსოვილით, თუმცა, აერთიანებთ ამბის საერთო ღერძი და მე-19 საუკუნის თბილისის არქიტექტურის, კულტურის, პოლიტიკის, კოლორიტისა და ურბანული სულის სკრუპულოზური აღწერილობა. ეს რომანებია ზურაბ ქარუმიძის „დაგნი ანუ სიყვარულის აღაპი“ და ლაშა იმედაშვილის „სამი მკვლელობა ძველ თბილისში“. ზემოთხსენებულ ორ ნაწარმოებს, რომლებიც ძველთბილისურ ყოფას აღწერს, საერთო მოვლენა აერთიანებს, რომელიც 1901 წელს მოხდა და მან მთელი თბილისი შეძრა - ეს იყო პოლონელი ხელოვანი ქალის, პანი პშიბიშევსკას, იმავე დაგნი იუელის, არაერთი უდიადესი ხელოვანის მუზისა და

თავადაც ნიჭიერი შემოქმედის, მკვლელობა. ზურაბ ქარუმიძის „დაგნი“ და ლაშა იმედაშვილის „სამი მკვლელობა - პანი პრემპიშევსკაია“ სწორედ ამ მოვლენას ეძღვნება - „გრანდ ოტელის“ საიდუმლოს, რომლის ფონზეც მკითხველს ძველი თბილისის საზოგადოებრივი, კულტურული და პოლიტიკური ყოფა გადაეშლება თვალწინ.

დაგნი იუელინორვეგიელი მწერალი და პიანისტი იყო.

სახელი გაითქვა ბოჰემური ცხოვრების წესითა და ახლოურთიერთობით ავსტრიაში და ბერგსა და ედვარდ მუნკთან. 1893 წელს ცოლად გაჰყვა პოლონელი მწერალს, სტანისლავ ჰშიბიშევსკის. 1901 წელს, თბილისში სტუმრობისას, გაურკვეველი მოტივით მოკლამეგობარმა, ვლადისლავ მერიკმა. მკვლელობამ დიდ იმითქმა-მოთქმა გამოიწვია, რომელიც დღემდე არწყდება.

„დაგნი ანუ სიყვარულის ალაპი“ საკმაოდ უნაური ბედის მქონე წიგნია. ზურაბ ქარუმიძემ იგი 2004-2005 წლებში ინგლისურად დაწერა. ინგლისური ენის არჩევა შემთხვევით არ მომხდარა, ეს კარგად აწონილ-დაწონილი ნაბიჯი იყო ავტორის მხრიდან, „ქართველი მკითხველისგან წინდახედულად შორს“, როგორც თავად თქვა ერთ-ერთ ინტერვიუში. იმ პერიოდის ქართველი მკითხველი ჯერ კიდევ ლიტერატურული კლიშეების ტყვეობაში იყო და ზაზა ბურჭულაძის მაგალითს თუ გავითვალისწინებთ, ნამდვილად სკანდალს გამოიწვევდა ეპატაჟური პოსტმოდერნისტული რომანი, რომლის ერთ-ერთი ხაზიც, მაგალითად, ვაჟა-ფშაველას ეროტიკული ელფერის მქონე ეზოთერიკული თავგადასავლებია დაგნი იუელთან და გიორგი გურჯიევთან. ზურაბ ქარუმიძის რომანში ორი კონტრასტული სიუჟეტი ვითარდება: ერთი მოგვითხრობს ნორვეგიელ პოეტსა და დრამატურგს, დაგნი იუელზე (1867-1901), მშვენიერ და შემოქმედებითად დამუხტულ ქალზე, რომელიც თავგადასავლებით სავსე ცხოვრებამ სრულიად უცხო ქვეყანაში, საბედისწეროდ გადაისროლა.

მეორე ამბავი ფანტასმაგორიული ხაზია, ეროტიკული მისტიციზმითა და ალევორიებით დატვირთული. ცნობილი ეზოთერიკოსი, გიორგი გურჯიევი, თბილისში ჩამოვა, რადგან ნიშანს იღებს და უნდა აღასრულოს კოსმოსური ალაპი - რაღაცის დიადი დასაწყისი და დასასრული. თბილისში ის დაგნი იუელს შეხვდება და ალაპი ეროტიკულ, პოლიტიკურ შეფერილობას იღებს. „აქ მრავალი კულტურული თემით თამაშის მოწმენი ვხდებით. ერთმანეთს ენაცვლება შამანური პრაქტიკა და ბახის ფუგა, გნოსტიციზმი თუ მოდერნისტული ესთეტიზმი, მაგია თუ ლინგვისტიკა. თემების ეს ნაზავი გამოხატვას ჰპოვებს ეგრეთ წოდებული ალაპის ამბავში, „სიყვარულის ნადიმში“ – სანახევროდ რელიგიურ, სანახევროდ შემოქმედებით აქტში.

ორივე ნაწარმოების „მთავარი გმირი“ თბილისია - ძველი თბილისი, თავისი ურბანული ქსოვილით, საზოგადოებრივი და კულტურული ყოფით, პოლიტიკური ინტრიგებითა და იმ პერიოდის დედაქალაქისთვის უცვლელი დარდიმანდული განწყობით.

„დაგნის“ ენობრივი ქარგა, სტილი, განწყობა „ღვინომუქი ზღვიდან“ არის გადმოტანილი. რამდენიმე ლიტერატურულ უკვე ნაცნობ მისტიფიკაციასაც შეხვდებით „ღვინომუქი ზღვიდან.“ მსგავსია თბილისის აღწერებაც. ღვინომუქ ზღვაში ავტორი თბილისს „მაშრიყ-მალრიბა ქალაქად“ მოიხსენიებს, „დაგნიშიც“ პირველივე აბზაცში, რომელიც დედაქალაქზეა, ეს განსაზღვრებაა გამოყენებული.

ლაშა იმედაშვილის „პანი პრემპიშევსკა“ ძველთბილისურადაა დაწერილი, ზურაბ ქარუმიძის „დაგნი“ კი თანამედროვე სალიტერატურო ქართულით, თუმცა ძველთბილისურ ენას ორივე ავტორი დიდ ყურადღებას უთმობს და ცალკე ობიექტად გამოჰყოფს. ენაზე წერისას ორივე მათგანი ხაზს უსვამს თბილისის მრავალეროვნებას. ზურაბ ქარუმიძე ძველ თბილისს ბაბილონის გოდოლს ადარებს - ასეთია ქალაქში ჩამოსული დაგნის პირველი შთაბეჭდილება და შეფასება.

დაგნი იუელის სიკვდილს ორივე ავტორი სხვადასხვაგვარად ხსნის. ქარუმიძესთან ეს მკვლელობა კი არა, მეტაფიზიკური აქტია, კოსმიური ალაპის ლოგიკური

დასასრული, იმედაშვილთან კი დაგნი სოციალისტური შეთქმულების მსხვერპლად გვევლინება. ორივე ტექსტი განსაკუთრებით საინტერესოა სოციალური სივრცეების მნიშვნელობათა ანალიზისთვის. თანამედროვე თბილისში სოციალური ცხოვრება კაფეებშია გადანაცვლებული, ძველ თბილისში კი გართობის აღმოსავლური სტილი, აღმოსავლური ცხოვრების წესი სჭარბობს. მიუხედავად ამისა, ძველი თბილისი, როგორც მხატვრული სივრცე, ახალ თბილისზე უფრო რომანტიზებულია. რა ტრაგიკული ამბავიც არ უნდა იყოს აღწერილი ძველი თბილისის გამაიდვალიზებულ ავტორთა ნაწარმოებებში, ქალაქს მაინც უფრო რომანტიკული და სალალობო ელფერი აქვს. ეს იდეალიზაცია მძიმე პირადი გამოცდილებითაა ნაკარნახევი. თანამედროვე თბილისის ისტორიის უკულმა დატრიალებულ ჩარხში ყველა თანამედროვე ავტორი პირადად მოჰყვა და ამიტომაც წონასწორობის სივრცედ ისეთი ქალაქის დაგულვება უფრო ადვილია, რომელშიც არ გიცხოვრია, თუმცა, ბევრი რამ იცი მისი წარსულის შესახებ. თანამედროვე თბილისში კი სახლის კონცეფცია დაკარგულია, დარღვეულია უსაფრთხოების განცდა, რაც თავს იჩენს ახალგაზრდა ავტორთა მოთხოვნებსა და რომანებში.

მეხუთე თავში ქართული მწერლობის ბოლო ოცწლეულის ვირტუალურ ქალაქებს მიმოვიხილავთ. ვირტუალური ქალაქი, როგორც მხატვრული სივრცე, შემდეგ ნაწარმოებებში გვხვდება: „მადათოვის ტრილოგია“, „გლდანი“, „საღეჭი განთიადები უშაქროდ“ და „მე ოქსიმორონი.“ **ეს თავი ოთხ შესაბამის ქვეთავადაა დაყოფილი.**

სიმულაციური რეალობის ჰიპოთეზა გავრცელებული ჰიპოთეზაა თანამედროვე შეთქმულების თეორიების მოყვარულთა შორის. ამ თეორიის თანახმად, რეალობა შეიძლება აღმოჩნდეს სიმულირებული - მაგალითად, კომპიუტერული სიმულაციის კვანტუმი - მაგრამ ამ სიმულირების გარჩევა რეალობიდან ძალიან რთულია, ფაქტობრივად, შეუძლებელი. ამ რეალობაში მცხოვრებებს მსუბუქი ეჭვი აწუხებთ, რომ კომპიუტერული პროგრამის ნაწილნი არიან. სიმულაციური რეალობა განსხვავდება ვირტუალური რეალობისგან, რადგან მის მონაწილეებს ოდნავაც არ ეპარებათ ეჭვი, თუ რა სისტემის ნაწილები არიან და წარმოდგენა არა აქვთ თავიანთი

სამყაროს ირეალურობაზე. სიმულაციური თეორიები არ არის მხოლოდ 21-ე საუკუნისა და ვირტუალური სამყაროს ნაყოფი, ასეთი მოსაზრება გავრცელებული იყო ძველ ფილოსოფოსთა შორისაც, მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ დეკარტი და სუნძი.

ოთხივე ჩვენ მიერ განხილულ ავტორს ერთი საერთო აქვს: ისინი ზედმიწევნით რეალისტურად, თითქმის დოკუმენტურად ასახავენ თავიანთი შერჩეული დროის შესაბამის თბილისს, აკა მორჩილაძე - ტიფლისს, ახალი თაობის მწერლები - თანამედროვე თბილისს. აკა მორჩილაძე საერთო ქარგიდან ამოვარდნილია, რადგან მისი თბილისი ერთგვარად იდეალიზებულია, რომანტიზირებულია, ნაკლებად არის პრობლემატიკაზე ორიენტირებული. სამი დანარჩენი მწერლის თბილისი კი სწორედ ისეთია, როგორსაც ჩვენ, მისი დღევანდელი მცხოვრებები, ვხედავთ: დუხჭირი, ცივი, შფოთიანი, ქაოსური, უკანონოდ განაშენიანებული, ეკოლოგიურად დაბინძურებული და ნივთიერებებსა და აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებული. ასეთი თბილისი არც მის მოქალაქეებს მოსწონთ და არც ახალგაზრდა ავტორებს, ამიტომაც ბევრად უფრო მშვენიერია პერსპექტივა, რომ ქალაქი, რომელიც კლავს მუშებს, ბავშვებს, ახალგაზრდებსა და მოხუცებს, ერთ დღესაც უბრალოდ კომპიუტერული სიმულაცია აღმოჩნდება, რომელიმე მშვენიერ ქალაქში მცხოვრები ნიჭიერი პროგრამისტის გონების ნაყოფი, მძინარე გონებისა, რომელიც ურჩხულებს შობს.

სამნიაშვილი და ჯიშკარიანი, გურამ მაცხოვნაშვილისგან განსხვავებით, ქალაქს ნაკლებად აღწერენ სოციალურ კონტექსტში. ამ სამი ავტორის შექმნილი ფსევდორეალობა ახლოსაა თბილისის თანამედროვე ყოფასთან, ზუსტადაა გადმოტანილი ის პრობლემატიკა, რაც ბოლო ათწლეულია თბილისს ადელვებს.

ნაშრომის მეექვსე თავი პროვინციულ ქალაქებს ეთმობა და ორ ქვეთავად არის გაყოფილი. პირველ ქვეთავში განვიხილავთ ცოტნე ცხვედიანის პროვინციულ ქალაქებს, მისი კრებულის „ქალაქი და წმინდანებისა“ და რომანის, „მაიაკოვსკის

თეატრის“ მაგალითზე. მეორე ქვეთავში - აკა მორჩილაძის „კუპიდონი კრემლის კედელთან.“

ცოტნე ცხვედიანს ძალიან კარგად აქვს გაანალიზებული ქალაქის რაობა ურბანული ფილოსოფიის ჭრილში და სწორედ ურბანისტიკის ცოდნა სძენს მისი კრებულის ქალაქებს განუმეორებელ მხატვრულ სიცოცხლეს. თავის სტატიაში ის სვამს ძალიან მნიშვნელოვან კითხვას ქალაქის რაობაზე და მოქალაქეების როლზე ქალაქის განვითარებაში. კრებული „ქალაქი და წმინდანები“ ხუთი მოთხრობისაგან შედგება. ოთხი მათგანი საქართველოს თითო ქალაქს ეძღვნება და რეალისტურად ასახავს მის ყოფას.

ოთხი თავის შესაბამისი ქალაქები, რომლებიც მხატვრულ სივრცედ აირჩია ცხვედიანმა, არის: ტყიბული, ხაშური, ზესტაფონი, სოხუმი.

„მაიაკოვსკის თეატრი“ ცოტნე ცხვედიანის რომანია. მოქმედება კიდევ ერთ ქართულ ქალაქში, ბაღდათში ხდება. ეკონომიკურმა უთანასწორობამ ქალაქი თითქმის გეტოდ აქცია, დახშულ სივრცედ, სადაც არასდროს არაფერი ხდება და ყოველი დღე ერთმანეთს ჰგავს. მთავარი გმირი, მოთხრობელის ძმა - თუთა გამუდმებით ცდილობს, ქალაქიდან გააღწიოს. გაღწევის მცდელობებია როგორც ფიზიკურად წასვლა, ასევე სუიციდის რამდენიმე ცდა. თუთას ყოველთვის შეუძლია, ბაღდათი, ყოფილი მაიაკოვსკი, დატოვოს, მაგრამ მას უნდა, თავისი წასვლით რაღაც მაინც შეცვალოს ბაღდათის ყოველდღიურობაში, აქციოს გაქცევა ამბოხის აქტად.

რომანი იკაროსისა და დედალოსის მითით იწყება და მთელი ნაწარმოები სწორედ ამ მითოლოგიური ღერძის გარშემო ტრიალებს. თუთა თანამედროვე იკაროსია, რომელიც გაფრენის სურვილს შეუპყრია და, საბოლოოდ, სწორედ დინების საწინააღმდეგოდ ცურვას ეწირება, იკაროსივით.

ცოტნე ცხვედიანს რომანშიც, ისევე, როგორც მოთხრობებში, ეტყობა, რა კარგად აქვს შესწავლილი თავისი ნაწარმოების მხატვრული სივრცე, გმირების სამოქმედო არეალი. ბაღდათის ცხოვრების წესი გამოწვლილვით აქვს შესწავლილიცა და რომანში

აღწერილიც. ეს აღწერა უიმედობის შეგრძნებას აწარმოებს, რაც არის კიდეც ავტორის საბოლოო მიზანი. რომანში, მოთხრობების მსგავსად, მწვავედ დგას ცენტრალიზების პრობლემა და ქვეყანაში მხოლოდ ერთი კულტურულ-ეკონომიკური ცენტრის არსებობა.

აკა მორჩილაძის 2019 წლის პრემია „საბას“ გამარჯვებული რომანი, „კუპიდონი კრემლის კედელთან“, მხატვრულ სივრცედ ოქტომბრის რევოლუციამდელ და შემდეგ უკვე საბჭოთა ქუთაისს ირჩევს. აკა მორჩილაძის ქუთაისი რადიკალურად განსხვავდება ცოტნე ცხვედიანის პროვინციული ქალაქებისგან, ალბათ იმიტომ, რომ ქუთაისი, ბათუმის მსგავსად, მოძრავი, ცოცხალი, თითქმის სრულყოფილად მოფუნქციონირე ქალაქია.

რომანში მხიარულად არის აღწერილი წინარევოლუციური პერიოდის და შემდეგ უკვე გასაბჭოებული ქუთაისის მდგომარეობა. ქუთაისი გვევლინება იუმორით, ემზითა და განუმეორებელი, კოლორიტული და ცოტა სტერეოტიპული კუდაბზიკობით სავსე, პროგრესულ ქალაქად. ქალაქი სიცოცხლითაა სავსე. მთელ ქუთაისს მოსდებიან „სუფრაჟისტები“, ფემინისტები, ქალთა უფლებებზე ხმამაღლა მოლაპარაკე გოგონები. ქალები თამამად დაქრიან ველოსიპედით და მართალია, მათზე ჭორაობენ, მაგრამ გაკიცხვით დიდად არავინ კიცხავს. იმდროინდელი ქუთაისი პროგრესულ, შეძლებულ ქალაქად გვევლინება.

ქუთაისის მცხოვრებლები, სხვა რეგიონული ქალაქის მცხოვრებთაგან განსხვავებით, ცენტრისკენ არ მიიწევენ და თბილისისკენ არ მიილტვიან. ერთ ადგილას ქუთაისი და თბილისი ერთმანეთსაა შედარებული.

აკა მორჩილაძის ქუთაისი ბახტინის პროვინციული ქალაქის ქრონოტოპს არც ერთი ასპექტით არ შეესაბამება. „კუპიდონის“ ქუთაისში ყოველი დღე განსხვავებული და სიახლის მომტანია.

პროვინციული ქალაქების ქრონოტოპის კვლევა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ლიტერატურული, არამედ სოციოლოგიური და ისტორიული თვალსაზრისით.

ქვეყნის განვითარების კვალდაკვალ ლიტერატურული პროცესებიც ვითარდება და ტრანსფორმირდება, შეუძლებელია მხატვრული შემოქმედების გააზრება კონტექსტისა და ისტორიული რეალობის გააზრების გარეშე. ვფიქრობთ, ზემოთ მოყვანილი ნაშრომი სიახლე იქნება არა მხოლოდ თანამედროვე ლიტერატურით დაინტერესებული მკითხველისთვის, არამედ სოციოლოგების, ფსიქოლოგებისა და ისტორიკოსებისთვის.

მეშვიდე, ბოლო თავის სახელწოდებაა „ორი ამსტერდამი (ევროპული ქალაქები). ეს თავი ეთმობა ორი ავტორის რომანებს, რომლებშიც მოქმედება ამსტერდამში ვითარდება, ესენია: ნენე კვინიკაძის „ისპაჰანის ბულბულები“ და დათო ტურაშვილის „სხვა ამსტერდამი“.

ევროპული ქალაქები თანამედროვე ქართულ ურბანულ რომანებში 2000-იანი წლების დასაწყისშივე გაჩნდა. ყველა იმ ნაწარმოებში, სადაც სამოქმედო არეალი ევროპაში მდებარეობს, მთავარი გმირები ახალგაზრდები არიან. ყველა ამ ნაწარმოებს აერთიანებს გმირების ევროპული გამოცდილება, მათი ძიება - საკუთარი თავისა და მომავლის - სამშობლოს გარეთ, რომელმაც იმედები დაუსამარა, სამი ომი გამოატარა და მათ ვერაფერი მისცა. თუმცა, ევროპაში მცხოვრებებსა და არა ფიზიკური გადარჩენისთვის მებრძოლთ, არამედ ეგზისტენციალურ კრიზისში აღმოჩენილებს, ფესვები მაინც ძალუმად ექაჩებათ უკან, სამშობლოსკენ. მათ ცალი ფეხი მაინც თბილისში უდგათ - ქალაქში, რომელმაც მათ გული მოუკლა, ახლობლები წაართვა, საძირკველი გამოაცალა.

ნესტან კვინიკაძისა და დათო ტურაშვილის რომანებს ერთმანეთისგან ათწლეული ამორებით და ამ დაშორების წყალობით ნათლად ჩანს, რა ადელვებდა მწერლებს 21-ე საუკუნის დასაწყისში და რა ადელვებთ მეორე ათწლეულში. პირველი ათწლეული გადარჩენისთვის ბრძოლაა - ბრძოლა, რომ შიმშილმა, უშუქობამ და ომმა არ მოგდრიკოს, რათა ცოცხალი დარჩე. მეორე ათწლეული ეგზისტენციალური ჩიხებისა

და გლობალური პრობლემებისაა, როგორებიცაა ეკოლოგია, ურბანული არქიტექტურა, ქალაქგეგმარება, გაუცხოება, იდენტობის კრიზისი და ა.შ.

მიუხედავად იმისა, რომ ორივე რომანის გმირებმა თითქოს სხვა და უკეთესი სამყარო იპოვეს ამსტერდამში, ნოსტალგიურ განწყობებს ვერ ელევინ თავიანთი ქალაქის მიმართ. ორივე რომანი ამსტერდამის სიყვარულსა თუ სიძულვილზე მეტად თბილისის მიმართ ჰიბრიდულ გრძნობებზეა. თბილისია ის ძრავა, რომელიც მათი წიგნების გმირების მოტივაციას განსაზღვრავს და არ აძლევს საშუალებას, ბოლომდე გაერიდონ მას. ტიციან ტაბიძის ლექსში პოეტი ამბობს, „მე ვარ თბილისის აგონიით მკვდარი პოეტი“, და ნესტან კვინიკაძისა და დათო ტურაშვილის გმირებსაც აქვთ ქალაქის აგონიის განცდა, თუმცა, მზად არიან, მაინც დაბრუნდნენ უკან და იბრძოლონ უკეთესი მომავლისთვის, ახალი ხედვით.

დასკვნები

წარმოდგენილ ნაშრომში შევისწავლეთ ქალაქი, როგორც მხატვრული სივრცე ყველა იმ თანამედროვე ქართველი ავტორის შემოქმედებაში, რომელთა ნაწარმოებებშიც მხატვრულ სივრცეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. გავანალიზეთ ქართველი ავტორების: ზურაბ ქარუმიძის, აკა მორჩილაძის, დათო ტურაშვილის, დავით გაბუნias, ნესტან კვინიკაძის, არჩილ ქიქოძის, ზურაბ ჯიშკარიანის, ცოტნე ცხვედიანის, ლაშა იმედაშვილის, გურამ მაცხოვნაშვილის, დათო სამნიაშვილის შემოქმედება. ანალიზისთვის თეორიული საფუძველი შექმნა იური ლოტმანის, მიხაილ ბახტინის, ალექსანდრ უხტომსკის, უმბერტო ეკოს, ვალტერ ბენიამინის, ჯენიფერ რობინსონის შრომებმა, რომელთა საჭირო მონაკვეთები ამ ნაშრომისთვის ითარგმნა.

ნაშრომის პირველ ნაწილში მიმოვიხილეთ მხატვრული სივრცის მნიშვნელობა, ლიტერატურის თეორეტიკოსთა ნააზრევი სივრცის რაობის, სახეების, „წაკითხვის“ წესის შესახებ. გავანალიზეთ სივრცის მნიშვნელობა მხატვრული ნაწარმოების

ფაბულისთვის. განვმარტეთ ქრონოტოპის ცნება, დეფინიცია და სახეები, შედარებით ღრმად შევისწავლეთ ქრონოტოპის ერთ-ერთი სახე - პროვინციული ქალაქები და მოცემული თეორიული საკითხების მიხედვით გამოვიკვლიეთ ქართველ ავტორთა ტექსტები. ვიმსჯელებთ ურბანული რომანის წარმოშობასა და მნიშვნელობაზე.

ნაშრომი პირობითად შეიძლება სამ ნაწილად დაიყოს: მე-19 საუკუნის ქალაქი, თანამედროვე ქალაქი და წარმოსახვითი ქალაქი. ტექსტების გამოკვლევამ, შედარებამ და ანალიზმა აჩვენა, რომ თანამედროვე ქართველ ავტორთა შემოქმედებაში ქალაქის სქემაზე, ქსოვილზე, სტრუქტურაზე, ზოგადად სამოქმედო სივრცეზე, უდიდესი გავლენა იქონია საქართველოს უახლესმა ისტორიამ. პოსტსაბჭოთა პერიოდმა, ეკონომიკურმა კოლაფსმა, „პერესტროიკამ“, ემიგრაციის სტიქიურმა ტალღამ, აფხაზეთის, სამაჩაბლოსა და თბილისის ომებმა, ნივთიერებებზე დამოკიდებულებამ, ალკოჰოლიზმმა, უახლოეს წარსულში კი - ურბანისტიკის, განაშენიანებისა და ეკოლოგიურმა პრობლემებმა სრულად განაპირობა ქალაქის სახე და ცვლილებები ქართველ პროზაიკოსთა შემოქმედებაში. ხუთწლეულების მიხედვით იცვლება ქალაქის არქეტიპიც. 21-ე საუკუნის პირველ ნახევარში, როდესაც ქვეყანაში ყველაზე მძიმე მდგომარეობაა სოციალურად, პოლიტიკურად და კულტურულად, როცა საქართველოს ყველა ქალაქი სრული სტაგნაციის მდგომარეობაშია, ქართველი ავტორების ტექსტებში ჩნდება ქალაქი, რომელსაც მანამდე ასეთი დიდი მნიშვნელობა არ ენიჭებოდა წინამორბედთა ტექსტებში და ეს ქალაქი არის იმ წონასწორობის წერტილის პოვნის მცდელობა, რომელიც ერს რეალურ ცხოვრებაში დაკარგული აქვს. ქართული ლიტერატურა ზუსტად იმეორებს მსოფლიოს დიდი ომების შემდგომ ლიტერატურულ ტენდენციას და ნაწარმოებებში ქალაქი შემოჰყავს ცენტრალურ მოთამაშედ. თუმცა, იმდენად დიდია რეალობისგან გაქცევის სურვილი, რომ ამ პერიოდის ქართულ მწერლობაში სრულიად იდეალიზებულია ტფილისი, თავისი ქუში რეალობისგან განსხვავებული ყოფით.

გაიდეალების ტალღის გადავლის შემდეგ, როცა საზოგადოება ნელნელა იწყებს წარსული ტრავმების გადააზრებას და პირისპირ დადგომასა და პასუხისმგებლობის

ადებას, ჩნდება ომისშემდგომი თბილისი, ნარკომანებით, კრიმინალებითა და უბნური სეპარატიზმით. ამავე პერიოდში, ემიგრაციასთან ერთად, სამოქმედო სივრცის ადგილს ევროპული ქალაქები ავსებენ. გამოგონილი ქალაქები კი თავშესაფრის, თუნდაც ლიტერატურულს, ძიების მცდელობაა.

სოციალური პრობლემების მეტნაკლებად მოგვარებისა და ცხოვრების დონის ამაღლების შემდეგ ქართველ ავტორთა შემოქმედებაში ჩნდება თანამედროვე ურბანული პრობლემატიკა. ახალგაზრდა ავტორებს აღარ აღელვებთ „დაკარგული თაობის“ გაუცხოება საკუთარ ქალაქთან, ფასეულობათა რღვევა და ფიზიკურ განადგურებამდე მისული სიდუხჭირე, რომელიც კრიმინალს უქმნის სასათბურე პირობებს. ახალგაზრდა ავტორებს აღელვებთ ეგზისტენციალური პრობლემები, იდენტობის კრიზისი, გაუცხოება, კონსუმერული და ციფრული ეპოქა, თბილისის გამწვანება, ეკოლოგიური მდგომარეობა, ჰაერის დაბინძურება და უთავბოლო ქალაქგეგმარება.

პროზაული ტექსტების ანალიზმა ცხადყო, რომ ერთი დამაკავშირებელი ძაფი, რომელიც ამ პირობითად დაყოფილ ნაწარმოებებს აერთიანებს ოცწლეულის განმავლობაში, მიტინგების ქრონოტოპია. თითქმის ყველა განსახილველ რომანში, თემატიკისგან, დროის მონაკვეთისგან დამოუკიდებლად, ერთხელ მაინც არის ნახსენები გამოსვლა და აქცია, თუ მოქმედება თანამედროვე თბილისში ხდება.

ჩვენს ნაშრომში საწყის წერტილად ვიღებთ მოცემულობას, რომ ქალაქი ცოცხალი, ცვლადი და მოძრავი ორგანიზმია, რომელიც თავისთვის, განყენებულად კი არ არსებობს, არამედ გავლენას ახდენს მთელ რიგ სოციალურ, პოლიტიკურ და, განსაკუთრებით, კულტურულ პროცესებზე, სახელმწიფოს კურსზე, ცალკეულ ინდივიდთა ყოფაზე. ეს ფუნქციურობა და გავლენები განსაკუთრებულ ასახვას ჰპოვებს ლიტერატურულ პროცესებში. ქალაქის მექანიზმის, ქალაქის, როგორც მხატვრული ნაწარმოების ღერძის კვლევა მთელი უახლოესი წარსულის რეკონსტრუქციის საშუალებას იძლევა. მართალია, მხატვრული ქალაქი სრულად

სუბიექტური მოცემულობაა, მაგრამ ავტორი მაინც მიუკერძოებელი დამკვირვებელია და სადაც არ უნდა გადაიტანოს ნარატივი და ფაბულა, რაც არ უნდა დაარქვას თავის ქალაქს, ქართული ქალაქების ბოლო ორი ათწლეული მკითხველს მაინც ხელისგულზე უდევს, რაც დღესდღეობით, გაყალბებული ისტორიული ფაქტებისა და დეზინფორმაციის წამლეკავი ნაკადის პირობებში სასიცოცხლოდ აუცილებელია კოლექტიური ისტორიული მეხსიერების შესანარჩუნებლად. მხატვრულ ლიტერატურაში ნაღმებივით მიმალული წარსულის ტრავმების გადააზრება თუნდაც სამეცნიერო ნაშრომების სახით უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯია სამოქალაქო საზოგადოებად ჩამოყალიბების იმ რთულ გზაზე, რომელსაც დღეს ვადგავართ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ავალიანი, 2005: ავალიანი ლ., „ჭაბუა ამირეჯიბიდან აკა მორჩილაძემდე“, გამომცემლობა „თეთრი გიორგი“, თბილისი, 2005;
2. ანდრიაძე, 2007: ანდრიაძე დ., „მხატვრულ-დისკურსული სივრცის კატეგორიათა თეზაურუსი“, „სემიოტიკა II“, თბილისი, 2007
3. ბეზარაშვილი, 2010: ბეზარაშვილი ქ., „ურბანისტული ხილვები მე-20 საუკუნის საქართველოში“, „სემიოტიკა VII“, თბილისი, 2010;
4. გაბუნია, 2016: გაბუნია დ., „დაშლა“, გამომცემლობა „წიგნები ბათუმში“, ბათუმი, 2016;
5. ზედანია, 2016: ზედანია გ., „თბილისური კულტურის არქექტიპი“, 2016;
6. ირემაძე, შნაიდერი, ხუროშვილი, ზაქარაძე, გოგატიშვილი, თავაძე, 2014: ირემაძე თ., შნაიდერი ჰ., ხუროშვილი გ., ზაქარაძე ლ., გოგატიშვილი მ., თავაძე გ., „ნეკერი“, თბილისი, 2014;
7. იმედაშვილი 2007: იმედაშვილი ლ., „ტფილისური ამბავი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2007
8. იმედაშვილი, 2005: იმედაშვილი ლ., „სამი მკვლელობა ძველ თბილისში“, გამომცემლობა პალიტრა L, თბილისი, 2005;

9. იათაშვილი, 2015: იათაშვილი შ., „უნივერსიტეტიდან მალაროებამდე“, 2015. მოძიებულია ოქტომბერი, 2019; <https://www.radiotavisupleba.ge/a/tsotne-tskhvedianis-kalaki-da-tsmindanebi/26923789.html>

10. კვინიკაძე, 2015: კვინიკაძე ნ., „ისპაჰანის ბულბულები“. გამომცემლობა „წიგნები ბათუმში“, ბათუმი, 2015;

11. ლობჯანიძე, 2020: ლობჯანიძე გ., „ქართული ლიტერატურის 30 წელი“, 2020. მოძიებულია ივნისი, 2020
<https://www.geculture.com/2019/10/01/%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1-30-%E1%83%AC%E1%83%94%E1%83%9A/>

12. მაცხოვნაშვილი, 2017: მაცხოვნაშვილი გ., „გლდანო“, გამომცემლობა „წიგნები ბათუმში, ბათუმი, 2017;

13. მახაჭაძე, 2013: მახაჭაძე შ., აკა მორჩილაძის „მადათოვი“ – პოსტმოდერნიზმის კლასიკური ნიმუში“, „ფილოლოგიური მაცნე“, 2013;

14. მახაჭაძე, 2015: მახაჭაძე შ., „პოსტმოდერნიზმის სარკეში არეკლილი ეპოქა“ (აკა მორჩილაძის „მორიდებული ზურმუხტის მიხედვით), „ფილოლოგიური მაცნე“, თბილისი, 2015;

15. მორჩილაძე 2018: მორჩილაძე ა., „ტავერნა ათი სექტემბერი“, გამომცემლობა „პალიტრა L“, თბილისი, 2018;

16. მორჩილაძე, 2005: მორჩილაძე ა., „სანტა ესპერანსა“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2005;

17. მორჩილაძე, 2006: მორჩილაძე ა., „ქაღალდის ტყვია“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2006;

18. მორჩილაძე, 2009: მორჩილაძე ა., „შენი თავგადასავალი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2009;

19. მორჩილაძე, 2010: მორჩილაძე ა., „ავვისტოს პასიანსი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2010;

20. მორჩილაძე, 2016: მორჩილაძე ა., „მადათოვი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2016;

21. მორჩილაძე, 2016: მორჩილაძე ა., „მორიდებული ზურმუხტი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2017;

22. მორჩილაძე, 2018: მორჩილაძე ა., „კუპიდონი კრემლის კედელთან“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2018;

23. რატინი, 2010: რატინი ი., „ტექსტი და ქრონოტოპი“, თბილისი, 2010;
24. ტურაშვილი, 2015: ტურაშვილი დ., „ჩაძირული ქალაქის დამე“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2018;
25. ტურაშვილი, 2018: ტურაშვილი დ., „სხვა ამსტერდამი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2018;
26. ქარდავა, 2013: ქარდავა დ., „მტკვარი და მისი ორი ნაპირი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2013;
27. ქარდავა, 2016: ქარდავა დ., „მტაცებლები ურბანულ გარემოში“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2016;
28. ქარუმიძე, 2000: ქარუმიძე ზ., „ღვინომუქი ზღვა“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2000;
29. ქარუმიძე, 2020: ქარუმიძე ზ., „დაგნი ანუ სიყვარულის აღაპი“, გამომცემლობა ინტელექტი, თბილისი, 2020;
30. ქარუმიძე, 2010: ქარუმიძე ზ., „პოსტსაბჭოთა საქართველო და პოსტმოდერნიზმი“, „არილი, 2010. მოძიებულია აპრილი, 2018
<http://arilimag.ge/%E1%83%96%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%91-%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94-%E1%83%9E%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%A2%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%91-2/>
31. ცხვედიანი, 2014: ცხვედიანი ც., „ქალაქი და წმინდანები“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2014;
32. ცხვედიანი, 2016: ცხვედიანი ც., „მაიაკოვსკის თეატრი“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2016;
33. ხასაია, 2015: ხასაია გ., „ქალაქი და წმინდანები, „ლიბერალი“, 2015. მოძიებულია ოქტომბერი, 2019 <http://liberali.ge/blogs/view/6128/qalaqi-da-tsmindanebi>
34. ჯალიაშვილი, 2011: ჯალიაშვილი მ., „როცა დასასრული დასაწყისია“, 2011. მოძიებულია ოქტომბერი, 2019 http://maiajaliashvili.blogspot.com/2011/02/blog-post_14.html
35. ჯიშიაშვილი, 2009: ჯიშიაშვილი ქ., „მიტინგის ქრონოტოპი“, „სემიოტიკა V“, თბილისი, 2009;
36. ჯიშიაშვილი, 2011: ჯიშიაშვილი ქ., „ქალაქური სივრცე და კულტურის ახალი პარადიგმა“, „სემიოტიკა IX“, თბილისი, 2011;
37. ჯიშკარიანი, 2018: ჯიშკარიანი ზ., „საღეჭი განთიადები: უშაქროდ“, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2018;
38. ბახტინი, 2006: Bakhtin M. Формы времени и хронотопа в романе, 2006;
39. უხტომსკი, 2002: Ухтомский А.А. Доминанта. СПб, 2002;

40. უხტომსკი, 1996: Ухтомский А.А.; Интуиция совести: Письма. Записные книжки. Заметки на полях. СПб, 1996;
41. ბენიამინი, 1975: Benjamin Walter, The Arcades Project, Oxford University press, 1975;
42. ეკო, 1992: Ecco Umberto, The Absent Structure, Cambridge University Press, 1992;
43. ფუკო, 2017: Foucault Michel, Of Other Spaces, Cultural Reader, 2017;
44. ლენდრი, 2008: Landry Charles, The Creative Cities, Routledger, 2008
45. ლეჰანი 2009: Lehan, Richard, The City In Literature, California University Press, 2009
46. ლოტმანი, 1990: Lotman Yuri, The Structure of the artistic text; Indiana University Press, 1990;
47. ბემონგი, ბორგარი, დობლერი, დემოენი, ტიმერმანი, კეუნენი. 2009: Nele Bemong, Pieter Borghart, Michel De Dobbeleer, Kristoffel Demoen, Koen De Temmerman & Bart Keunen, BAKHTIN'S THEORY OF THE LITERARY CHRONOTOPE: REFLECTIONS, APPLICATIONS, PERSPECTIVES, Academia Press, 2009;
48. რობინსონი, 2013: Robinson Jennyfer, The Urban Now: Theorising cities beyond now, Urban Geography, 2013;

